ב״ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

אלע משלים פון
דובנער מגיד

כרך ב׳ – חלק ג׳

אידיש

136

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ״א לפ״ק

אלע משלים
פון דובנער מגיד

געזאמעלט און איבערזעצט פון זיינע
ווערק „אהל יעקב", „קול יעקב", „כוכב
מיעקב", „אמת ליעקב" און „ספר המדות"

פון
ת ש ר " ק

אין צוויי טייל

צ ו ו י י ט ע ר ט י י ל

ניו יאָרק
TASHRAK PUBLISHING CO.
187 East Broadway, New York

תרפ"ה

דעם דובנער מגיד׳ס משלים

צווייטער טייל

76. צוויי שלעכטע חברים 123
77. דער שפּיעגעל 124
78. איבערגעשריען אלעמען 125
79. געארבייט פאר'ן טייוועל 127
80. די צוויי שותפים 128
81. דער נאַרישער יעגער 130
82. די צוויי חזנים 131
83. א שטאָדט מיט קרובים 132
84. דער אלטער וועג 134
85. אַם נעהמט קינד'ס מעדיצין 135

זייט

86.	אויסגעהונגערט דעם איידים	136
87.	דאָס ערגסטע פון אלעם	138
88.	צוויי ברידער מיט צוויי כונות	139
89.	ניט אלעמען מאכען קליידער לייטיש	141
90.	זיין אָרימקייט צייגט אויף עשירות	142
91.	דריי ערליי חולאים	144
92.	צוויי מאָל בעשטראפט	146
93.	די צוויי ארענדארען	147
94.	שוין ניט מעהר א קינד	148
95.	ווען א קאָנטראַקט גילט	150
96.	דער פויער און דער פראק	152
97.	ווען איהם איז גוט וויינט ער	154
98.	ווען א נאר שאָקעלט זיך	155
99.	דער סארוועך	156
100.	דער בעל טובה	157
101.	א הונגעריגען דארף מען ניט בעטען	159
102.	דער רייך געוואָרענער מחותן	161
103.	לויט דעם טרויער אַזוי די פרייד	162
104.	א שוואכער קאָלעקטאר	163
105.	דער שטרענגער דאָקטאר	164
106.	דער פערגלייך	165
107.	ניט דעם שניידערס שולד	167
108.	אַן אָרענטליכער שווינדעל	168
109.	די דריי שותפים	169
110.	די מאה און די דעה	173
111.	געפונען אַן אויסוועג	174
112.	דער שטרענגער אפטרופס	176
113.	אויף א דאָקטאָר דאַרף מען זיך ניט פערלאָזען	177
114.	זיך אָנגעמאכט אַן אומזיסטען גלות	182

76
צוויי שלעכטע חברים

איינער וואס איז געווען א בן יחיד ביי זיין פאטער, האט זיך בעפריינדעט מיט צוויי שלעכטע חברים, וואס פלעגען איהם לערנען שיכור'ן. מיט דער צייט איז ער אויך געווארען א שיכור אזוי ווי זיי. זיין פאטער האט זיך שטארק גענומען צום הארצען און ער האט אנגעהויבען נאכצופרעגען וועגען די צוויי חברים. האט ער אויסגעפונען, אז איינער רעדט איין זיין זוהן, ער זאל קויפען משקה פאר זיך און פאר איהם. דער אנדערער קויפט משקה פאר זיינע אייגענע געלד און גיט דעם בן יחיד צו טרינקען. האט דער פאטער געזאגט:

„אויף דעם וואס רעדט איין מיין זוהן צו קויפען משקה איז דא א שטיקעל זכות. אליין איז דער חבר ארים און ער האט ניט פאר וואס צו קויפען משקה, רעדט ער צו מיין זוהן צו קויפען, אבער זיין הויפט כונה איז אז ער זאל אליין האבען וואס צו טרינקען. אבער דער אנדער חבר וואס האט אליין געלד צו קויפען משקה און ער גיט מיין זוהן צו טרינקען, ביי איהם איז שוין די הויפט כונה אז מיין זוהן זאל ווערען א שיכור אזוי ווי ער“.

נמשל

איינער פערפיהרט א מענשען צוליעב פרנסה, אז אנדערער ווייל ער האט הנאה צו רואינירען מענשען.

77
דער שפּיגעל

א פּאַטער איז בייז געוואָרען אויף זיין בן יחיד ווייל ער האָט זיך שטאַרק פערזינדיגט געגען איהם. האָט ער דעם זוהן דערפאַר פערטריבען פון דער היים. דער זוהן איז אוועק ערגעץ גאַנץ ווייט, אין מרחקים, וואו ער איז אַרומגעגאַנגען נע ונד, נאַקעט און הונגעריג. דער פּאַטער האָט שטאַרק געליטען פון בענקשאַפט נאָך זיין זוהן און עס האָט איהם לייד געטאָהן אויף די צרות וואָס דער זוהן האָט אויסגע־שטאַנען אין דער פרעמד. פון דעסטוועגען האָט דער פּאַטער זיך איינגעהאַלטען, זיך געמאַכט א שטאַרקע האַרץ און ניט גערופען דעם זוהן צוריק אַהיים, ווייל ער האָט געוואָלט ער זאָל צונעהמען זיין פולע שטראָף וואָס ער האָט פערדיענט.

איינמאָל איז א פריינד פון פּאַטער געקומען אין דער שטאָדט וואו דער פערטריבענער זוהן האָט זיך געפונען, און ער האָט געזעהן ווי פערשוואַרצט ער איז, און ווי ער זעהט אויס אויסגעהונגערט און קראַנק. האָט ער צו דעם זוהן גע־זאָגט: „אויב דו ווילסט מיך פאָלגען וועל איך דיר געבען א גוטע עצה. זאָלסטו וויסען זיין, אז כאָטש דיין פּאַטער איז ביי זיך אין דער היים און עס פעהלט איהם ניט קיין זאַך, דאָך איז ער אויך שטאַרק אַראָב פון פּנים און זעהט אויס זעהר פערפינסטערט צוליעב זיין בענקשאַפט נאָך דיר. דו מוזט אזוי. קויף א שפּיגעל און פאָהר מיט דעם צו דיין פּאַ־טער, און אז דו וועסט קומען צו דיין פּאַטער זאָלסטו דעם שפּיגעל אנהענגען ביי זיך אויפ׳ן האַרצען, אום אז דיין פּאַ־טער זאָל אין דעם קענען אריינקוקען און זעהן זיין אייגענע געשטאַלט. און דו זאָלסט וויינען און זיך בעטען ביי איהם:

„גיב א קוק, ליעבער פאטער, ווי דו זעהסט אויס, ווי די קלארקייט און די ליכטינגקייט פון דיין פנים איז אוועק. דארום, טייערער פאטער, זיי מיר מוחל און נעהם מיך צוריק אהיים, אויב ניט פון מיינטוועגען, איז פון דיינטוועגען.“

נ מ ש ל

זייט מיר זיינען פערטריבען געווארען איז גלות בענקט נאך אונז אונזער פאטער איז הימעל און די שכינה שיינט ניט מעהר אזוי ווי אמאל, דארום איז אונזער געבעט, דאס ער זאל אונז מוחל זיין, אויב ניט פון אונזערט וועגען איז כאטש פון זיינט וועגען.

78
איבערגעשריען אלעמען

א רייכער מאן האט געדארפט האבען אז אם פאר א קינד וואס איז איהם געבוירען געווארען אויף די עלטערע יאהרען. ער האט געזוכט, אבער ער האט ניט געקענט גע־פינען, ביז עס האט זיך איינמאל געמאכט אז ארימע פרוי וואס איז ארומגעגאנגען איבער די הייזער, און עס פערשטעהט זיך אז זי איז גלייך מרוצה געווארען צו בלייבען איז גביר'ס הויז. דער רייכער מאן האט געשיקט אויספרובירען איהר מילך און דער דאקטאר האט געזאגט אז זי האט געזונדע מילך.

דער גביר האט געהייסען זיינע דיענסטען אז מען זאל זי ארומוואשען און אנטהאן נייע קליידער. מען האט איהר געגעבען א שעהנעם לופטיגען צימער און א ווייכע בעט מיט אלע בעקוועמליכקייטען. און די פרוי וואס איז נאך מיט א קורצער צייט צוריק ארומגעגאנגען איז שמאטעס און האט

זיך געוואלגערט איז הקדש, האט יעצט געלעבט ווי א גרעפין.

איינמאל איז דאס קינד קראנק געווארען. פאטער און מוטער זיינען געזעסען פערטרויערט און געוויינט, אבער די אם האט געוויינט מעהר פון זיי. זי האט געקלאגט און געשריען אויפ'ן קול, אז מען האט זיי געהערט פאר מיילען. די גאנצע שטאדט איז אנגעלאפען אויף איהרע געשרייען. האבען זי מענשען געפרעגט: „וואס שרייסטו אזוי? וואס ליגסטו אזוי איין די וועלט? עס איז דאך ניט דיין קינד." האט די אם געענטפערט:

„איהר ווייסט דאך אז איך בין אן ארימע פרוי און איך פלעג זיך ארומשלעפען איבער די הייזער. און דער גוטער מענש האט מיך אריינגענומען אין זיין הויז און האט מיך געהאלטען ווי אן אייגענע. און צוליעב וואס האט ער דאס געטאהן? צוליעב זיין קינד. און יעצט, חס ושלום, אויב דאס קינד געהט אוועק, טא וואס וועט ווערען פון מיר?"

נ מ ש ל

די כהנים זיינען געווען אנגעשטעלט אין דעם אייבערשטענס פאלאסט. זיי האבען געהאט אלעס וואס זיי האבען געדארפט און אויך גרויס כבוד דערצו. און געהאט האבען זיי די אלע זאכען, ווייל זיי זיינען געווען די ערציהער פון אידישען פאלק, אבער אז דאס אידישע פאלק איז פערטריבען געווארען האבען די כהנים אויך אלעס פערלארען.

79
געאַרבייט פאַר'ן טייוועל

אַז אַרימאַן איז געקומען אין אַ דאָרף און האָט דאָרט געוואָלט איבערנעכטיגען. זיינען דאָרט געווען צוויי קרעטשמעס. איינע האָט געהאַלטען אַן איידעלער מענש מיט אַ גוט הארץ, און די אַנדערע האָט געהאַלטען אַ שלעכטער מענש און אַ קאַרגער. דער אַרימאַן וויים ניט, פאַלט ער גראַדע אריין צו דעם שלעכטען און בעט ער זאָל איהם געבען אָבּעסען און אַ נאַכטלעגער. זאָגט צו איהם דער קרעטשמער: „איך וועל דיר געבען עסען און דו קענסט ביי מיר שלאָפען, אָבער דו מוזט דערפאַר טאָהן אַ ביסעל ארבייט.“ דער אַרימאַן איז געווען צופריעדען און האָט געטאָהן אַלע ארבייט וואָס מען האָט איהם געהייסען. און ווען ער האָט זיין ארבייט געענדיגט, האָט דער קרעטשמער געזאָגט צו איהם:

„יעצט געה אריין אין יענער קרעטשמע און שטעל זיך אוועק ביים טיהר, וועט מען דיך גלייך אריינרופען אינעווייניג. איך האָב שוין דאָרט אָנגעזאָגט, אַז מען זאָל דיר געבען אַ גוטע וועטשערע און אַ בעט צו שלאָפען.“

דער אַרימאַן איז אַהין אַוועק. עס פערשטעהט זיך, אַז ער האָט געמיינט אַז די אַנדער קרעטשמע געהערט אויך צו דעם זעלבען מאַן. דאָרט האָט מען איהם קיין פראַגעס ניט געשטעלט, מען האָט איהם געגעבען עסען און טרינקען מיט אַ ברייטער האַנד און אַ ווייכען געלעגער צו שלאָפען.

אויף מאָרגען איז דער אַרימאַן געקומען צו דעם רשע, איהם בעדאַנקען פאַר'ן עסען און פאַר'ן נאַכטלעגער. האָט דער רשע געזאָגט צו איהם: „אויב דו ווילסט קענסטו ביי

מיר ווייטער פּערבלייבן אַרבייטן און דו וועסט קריגן עסן און אַ בעט."

דעם אָרימאַן איז דאָס געפעלן געוואָרן. ער האָט געאַרבייט פאַר'ן שלעכטן קרעטשמער און געגעסן און גע־שלאָפן האָט ער ביי דעם גוטן. אין עטליכע טעג אַרום, אַז ער האָט זיך צורעדט מיט איינעם פון די דאָרפסלייט, האָט איהם יענער אויסגעזאָגט זיין טעות: „דו אַרבייטסט פאַר'ן טייוועל, און עסן עסטו ביי אַ מלאך. ווען דו וואָלסט לכתחילה געגאַנגען גלייך צו דעם גוטן קרעטשמער, וואָלסטו ניט געדאַרפט אַרבייטן פאַר'ן שוואַרץ יאָהר אומזיסט און אומנישט."

נ מ ש ל

דאָס איז אַ משל אויף דעם פּסוק „מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול". אַ מענש בעקומט פון דעם אייבערשטען ווי־פיעל עס איז איהם בעשערט, אין אָרימען אָדער אין רייכען אופן. אָבער דער מענש אַרבייט אַריבער די כחות, ווערט פאַרשוואַרצט אַרבייטענדיג, און ער מיינט אַז דורך זיין אַר־בייט און פלייס האָט ער זיך ערוואָרבען וואָס ער האָט.

80

די צוויי שותפים

אַ הינקעדיגער און אַ טויבער, וועלכע זיינען אַרומגע־גאַנגען איבער די הייזער, האָבען געמאַכט שותפות. דער הינקעדיגער האָט זיך אַרויפגעזעצט אויף דעם טויבענס פּלייי־צעס און ביידע זיינען אַזוי אַרומגעגאַנגען איבער'ן שטאָדט פון הויז צו הויז בעטלען. מענשען וואָס האָבען געזעהן די

צוויי קאַליקעס צוזאַמען האָבען בעקומען אויף זיי גרויס רחמנות און מען האָט זיי געגעבען אַ סך קליינגעלד.

איינמאָל געהען די צוויי שותפים פערביי אַ הויז וואו עס איז געווען אַ חתונה. דער הינקעדיגער האָט געהערט די כלי־זמר שפּיעלען, האָט זיך איהם געוואָלט טאַנצען. אָבער ווי קען ער טאַנצען, אז ער האָט ניט קיין פיס? און דער טויבער, נעבעך, האָט די מוזיק גאָר ניט געהערט. „טאַנץ אַ ביסעל, שפּרינג אַ ביסעל, עס איז מיר פרעהליך!" האָט דער הינקעדיגער געשריען צום טויבען. אָבער דער טויבער — ניט ער הערט איהם, ניט ער הערט די כלי־זמר. וואָס טוהט דער הינקעדיגער? קויפט ער אַ פלעשעל שטאַרקע משקה און גיט דעם טויבען אַ זופּ צו טאָהן. דער טויבער פערזוכט די משקה, ווערט ער אַ ביסעל פרעהליך און זיינע פיס הויבען זיך צום טאַנצען. דער הינקעדיגער גיט איהם נאָך אַ זופּ און נאָך אַ זופּ, ביז דער טויבער האָט גענומען טאַנצען מיט אַלע כחות, און דער הינקעדיגער, וואָס איז געזעסען ביי איהם אויף די פּלייצעס, האָט זיך אויך געהויבען אַרויף און אַראָב. און אַזוי האָבען זיי ביידע געטאַנצט. דער הינקעדיגער צו־ליעב די מוזיק און דער טויבער צוליעב די משקה.

נ מ ש ל

אַז עהנליכער משל איז דאָ אויך אין תלמוד. דאָס מיינט דעם גוף מיט דער נשמה. איינער אָהן דעם אַנדערען קען ניט זינדיגען, און דערפאַר שטראָפט מען די נשמה פאַר די זינד פון דעם גוף, ווייל זיי זיינען גלייכע שותפים אין אַלעם וואָס זיי טוהען.

81
דער נאַרישער יעגער

אַ לעהרער, וואָס איז געווען אָנגעשטעלט צו לערנען מיט דעם זוהן פון אַ רייכען מאַן, איז איינמאָל אַרויס מיט זיין תּלמיד אויף יאַגד אין וואַלד. דער אינגעל האָט דערזעהן אַ פוקס, האָט ער איהם גענומען נאָכלויפען. לויפענדיג האָט דער אינגעל איבערגעיאָגט דעם פוקס און איז געלאָפען נאָך ווייטער.

„וואוהין לויפסטו?“ האָט דער לעהרער געפרעגט.

„איך לויף נאָכ'ן פוקס,“ האָט דער תּלמיד געענטפערט.

„דו, נאַרישער יונג!“ האָט דער לעהרער אויסגערופען. „גיט דו לויפט נאָך דעם פוקס, נאָר ענטלויפסט פון איהם, און וואָס שנעלער דו מיינסט אַז דו לויפסט נאָך איהם, אַלץ מעהר דערווייטערסטו זיך פון איהם.“

און דער אינגעל האָט זיך פערשעהמט.

נמשל

אַ סך יאָגען זיך נאָך כבוד, אָבער אנשטאט אָנצויאָגען דעם כבוד לויפען זיי איהם אריבער און דערווייטערען זיך פון איהם. אַ סך יאָגען זיך נאָך געלד, ווייל זיי מיינען אַז מיט אַ סך געלד וועלען זיי קענען לעבען רוהיג און געניסען מעהר פערגניגענס, אָבער ווען זיי האָבען שוין דאָס געלד קאַרגען זיי דאָס אויסצוגעבען און האָבען פון דעם קיין הנאה ניט, און זיי לעבען ניט בעסער פון אַן אָרימאַן.

82
די צוויי חזנים

אין א שטעדטעל איז איינמאל אויף שבת געקומען א גרויסער חזן דאווענען. ער איז באמת געווען א גוטער מנגן און האט געהאט א שעהנע שטימע; אבער דאס מאל האט זיך איהם ניט איינגעגעבען, ווייל ער האט ניט געפיהלט אמבעסטען. אז מען האט איהם אויסגערעדט דאס דער „תקנת שבת" איז ביי איהם ארוים אהן די געוועהנליכע מתיקות, האט ער צוגעגעבען און געזאגט: „איך האף אז דעם צווייטען מאל וועל איך בעסער דאווענען." און ער האט גארניט פערראיבעל געהאט וואס מען האט איהם אויסגערעדט.

דעם אנדער שבת האט אין דער זעלבער שוהל געדא־ווענט אן אנדער חזן, וועלכער האט געהאט א זעהר שלעכטע שטימע און נאך ערגער איז געווען זיין „עברי". און ווען ער האט געזעהן אז דער עולם איז ניט צופריעדען מיט זיין דאווענען, איז ער געווארען בייז און האט געשריען אז קיינער איז קיין מבין ניט, אז באמת איז ער א גרויסער קינסטלער. נאר די מענשען פון דער שטעדטעל זיינען גראבע יונגען און פערשטעהען ניט ווי אבצושאצען א גרויסען קינסטלער.

דען אזוי איז די נאטור פון מענשען: דער אמת'ער קינסטלער וועט קיינמאל ניט פערראיבעל האבען אז מען צייגט איהם אן א פעהלער אין זיין ארבייט. ער וועט אליין מודה זיין אויף דעם פעהלער. אבער איינער וואס איז א קאליקע אין זיין ארבייט, וועט ענטפערען מיט חוצפה אויב מען וועט אנצייגען עפעס א פעהלער.

נמשל

אַזוי איז אויך מיט דעם צדיק און דעם רשע. אַז דער צדיק בענגעהט אַמאָל אַ זינד וועט ער צוגעבען אַז ער האָט ניט ריכטיג געטאָהן; אָבער דער רשע וועט אַפּילו ביים טיהר פון גיהנום ניט צוגעבען אַז ער האָט געזינדיגט.

83

אַ שטאָדט מיט קרובים

אַן אָרימער אינגעל איז געקומען פון אַ ווייטען אָרט זוכען אַרבייט אין אַ גרויסער שטאָדט. אַ בעל־הבית האָט איהם צוגענומען צו זיך פאַר אַ משרת. דער אינגעל איז געווען אַ פלייסיגער אַרבייטער, אָבער ער איז געווען אַ ביסעל נאַריש, עס האָט איהם געפעהלט שכל. איינמאָל געהט ער אַרויס שפּאַציערען איבער׳ן שטאָדט, האָט איהם אַריינגע־רופען אַן אַנדער בעל־הבית און געזאָגט צו איהם:

„דו ווייסט, מיין בחור׳ל, מיר זיינען דאָך קרובים. זיץ אַ ביסעל ביי מיר און לאָמיר פערברענגען די צייט.“ דער אינגעל האָט זיך דערפרעהט וואָס ער האָט געפונען אַ קרוב און איז געבליבען זיצען. נאָכדעם בעט איהם דער קרוב, אַז ער זאָל טאָהן פאַר איהם אַ שטיקעל אַרבייט אין הויז. דער אינגעל האָט עס געטאָהן זעהר גערן. און פון דאַן אָן פלעגט דער אינגעל קומען גאַנץ אָפט צו זיין „קרוב“ און טאָהן ביי איהם אַלערליי הויז־אַרבייט.

אַנדערע מענשען האָבען זיך דערוואוסט פון דעם נאַ־רישען אינגעל, ווי ער האָט ליעב צו אַרבייטען פאַר קרובים אומזיסט, האָבען זיך באַלד געפונען נאָך קרובים, וואָס האָבען דעם אינגעל איינגעלאַדען צו זיך צוגאַסט, און דערוויילע

האבען זיי איהם געגעבען ארבייט. די משפחה איז געוואקסען און געוואקסען, ביז דער איינגעל האט קיין צייט ניט געהאט צו ארבייטען פאר זיין בעל־הבית און ער פלעגט שטענדיג ארומלויפען צו זיינע „קרובים“ און זיי אבגעבען זיין גאנצע צייט.

איינמאל פרעגט איהם דער בעל־הבית, ווארום ער איז קיינמאל ניטא אין דער היים. ענטפערט דער איינגעל: „וואס זאל איך טאהן? אז איך האב א גאנצע שטאדט מיט קרובים, און א קרוב איז דאך א מצוה צו העלפען, עס איז דאך אייגען בלוט און פלייש . . .“ און דער איינגעל האט איהם דער־צעהלט ווער עס זיינען די קרובים.

האט זיך דער בעל־הבית צולאכט און געפרעגט:

„זאג מיר, וואס גיבען דיר די קרובים פאר דיין אר־בייט?“

„וואס רעדט איהר?“ האט דער איינגעל אויסגערופען. „ביי קרובים וועל איך נעהמען געלד?“

„זאלסט וויסען זיין, מיין בחור,“ האט דער בעל־הבית ערקלערט, „אז וויבאלד זיי זיינען אזעלכע קרובים וואס נעה־מען דיין ארבייט אומזיסט און דיר גיבען זיי גארנישט, איז א סימן אז זיי זיינען פאלשע קרובים, און דו דארפסט צו זיי מעהר ניט געהן.“

נ מ ש ל

דער מענש גיט אב זיינע טעג און יאהרען פאר עולם הזה. ער בויט הייזער, פאלאסטען; ער זאמעלט פערמעגענס, און ער פערגעסט אז די אלע זאכען וועלען איהם אריבערלעבען. ער מיינט אז ער זאמעלט פאר זיינע קינדער, פאר זיינע איינעניקלעך; אבער זיין פערמעגען פאלט אפט אריין אין די הענד פון פרעמדע. ער איז אזוי ווי יענער איינגעל, וואס האט אוועקגעגעבען זיין גאנצע צייט אומזיסט און אומנישט.

אויף דעם זאָגט שלמה המלך: „מה יתרון לאדם בכל עמלו?"
וואָס האָט דער מענש פון זיין גאַנצער פּראַצע?

84
דער אַלטער וועג

אין אַ אידישער פאַמיליע האָט עקזיסטירט אַ גלויבען אַז ווען זייערער אַן עלטער זיידע איז אַנטלאָפען פון די קאַזאַקען, האָט ער בעגראָבען אַ אוצר אונטער אַ בוים, אויף דעם וועג וואָס ציהט זיך פון נעמיראָוו קיין טולטשין. איינער פון דער משפחה, אַ יונגער מאַן, וועלכער האָט זיך די געשיכטע גוט איינגענומען אין קאָפּ, האָט זיך אַוועקגעלאָזט זוכען דעם אוצר. ער איז געגאַנגען אין וועג און האָט געגראָבען אונטער יעדען בוים. געגאַנגען און געגראָבען אַזוי פּאַר אַ לאַנגע צייט, אָבער ער האָט דעם אוצר ניט געפונען. ער איז שוין געווען גוט מיעד, אויסגעאַרבייט, אָבער ער האָט ווייטער געגראָבען און געזוכט.

איינמאָל האָט איהם בעגעגענט אַן אַלטער מאַן, און זעהענדיג ווי דער יונגער מאַן גראָבט, האָט איהם דער אַלטער געפרעגט: „זאָג מיר, יונגער מאַן, וואָס זוכסטו?"

„איך זוך אַן אוצר וואָס מיין זיידע האָט בעהאַלטען אויף דעם וועג וואָס געהט פון נעמיראָוו קיין טולטשין", האָט דער יונגער מאַן געענטפערט.

„אויב אַזוי וועסטו דעם אוצר קיינמאָל ניט געפונען", האָט דער אַלטער געזאָגט, „ווייל אין דיין זיידענ'ס צייטען איז מען געגאַנגען אויפ'ן אַלטען וועג, און דער וועג, אויף וועלכען דו זוכסט איז דער נייער, פון וועלכען דיין זיידע האָט גאָרניט געוואוסט..."

נמשל

אומזיסט זוכעו אנדערע אידען אוצרות אויפ'ן גייעם וועג. די שענסטע, די בעסטע אוצרות געפינען זיך נאר אויפ'ן אלטען וועג...

85

אַם נעהמט קינד'ס מעדיצין

א קליין קינד, א זויג־קינד, איז איינמאל שטארק קראנק געווארען. האט מען גערופען פערשיעדענע דאקטוירים, און יעדער דאקטאר האט איהם געגעבען אן אנדער מעדיצין, אבער דעם קינד האבען די אלע רפואות ניט געהאלפען. אדרבה, ער איז נאך ערגער געווארען. האט מען געשיקט נאך א גרויסען פראפעסאר. דער פראפעסאר האט דעם קינד בעטראכט, איבערגעלייענט אלע רעצעפטען וואס די אנדערע דאקטוירים האבען איהם פערשריבען, און נאכדעם האט ער ערקלערט: „די רפואות זיינען גוט, אבער ניט פאר א קינד. זיי זיינען צו שארף. זאל מען די רפואות איינגעבען צו דער אם וואס גיט איהם צו זויגען, און דאס קינד וועט די רפואות איינעהמען מיט איהר מילך צוזאמען.“

נמשל

איידער אדם הראשון האט געזינדיגט האט די ערד איהם געגעבען די בעסטע זאכען צום עסען, גאר אהן מיה. פון צופיעל וואוילטאג האט אדם געזינדיגט. אבער אנשטאט צו בעשטראפען אדם'ן, האט דער אייבערשטער פערשאלטען די מוטער ערד, אז זי זאל ארויסגעבען דערנער און קראפעוועס, און די שטראף זאל ווירקען אויף דעם מענשען.

86
אויסגעהונגערט דעם איידים

איינער, א גרויסער גביר, וועלכער איז געווען זעהר קארג, האט גענומען פאר זיין טאכטער א זעהר פיינעם בחור, א לערנער, א געראטענעם אין אלע פרטים, און דערצו פון א זעהר שעהנער משפחה. דער שווער האט דעם איידים צו־געזאגט קעסט אויף עטליכע יאהר, און דערצו אויך שעהנע קליידער און אלע הצטרכות. אבער אזוי ווי דער שווער איז געווען א קארגער, האט ער דעם איידים אויסגעהונגערט, און קיין נייע קליידער האט ער איהם ניט געקויפט ווען די אלטע האבען זיך שוין אויף איהם צוריסען.

א חוץ וואס דער איידים האט געהונגערט און איז ארומגעגאנגען אבגעריסען, האט ער נאך געמוזט ליידען בזיונות, ווייל זיין שוויגער איז געווען א גרויסע מרשעת און זי פלעגט אויף איהם שרייען און איהם שילטען.

איינמאל האט זיך געמאכט, אז דער שווער האט זיך פארשולדיגט פאר דער רעגירונג און עס האט געהאלטען ביי דעם אז ער זאל קריגען א שווערע שטראף. דער שווער האט געוואוסט אז זיין איידים האט א רייכען פעטער אין אן אנ־דער שטאדט, וועלכער איז געווען זעהר געאכטעט ביי דער רעגירונג, און דער שווער האט זיך געווענדעט צום איידים אז ער זאל אריבערפאהרען צו זיין אנקעל און איהם בעטען אז ער זאל זיך בעמיהען פון זיינטוועגען און זעהן זיך מיט געוויסע רעגירונגס בעאמטע, און בעטען פאר איהם. דער דער איידים האט געפאלגט און איז אוועקגעפאהרען צו זיין רייכען פעטער אויספיהרען די שליחות.

ווי גאר דער יונגער מאן האט זיך בעוויזען אין טיהר

און דער פעטער האט איהם אנגעקוקט ווי ער זעהט אויס בלאס, דאר, און איינגעצויגען, און ווי עס הייגגען אויף איהם די אלטע שמאטעס וואס ער האט געטראגען, און ווי די פיס־פינגער שטארצען ארויס פון זיינע צוריסענע שיך, האט ער אויסגערופען: „וואס איז מיט דיר, מיין קינד? ווארום זעהסטו אויס אזוי שלעכט? דו ביזט דאך אויף קעסט ביי א רייכען שווער!" דער יונגערמאן האט קיין מוט ניט געהאט צו ענטפערען און האט געשוויגען. אבער מענשען וואס זיי־נען דערביי געשטאנען האבען געזאגט:

„מען קען שוין פערשטעהן וואס פאר א גוטע שווער און שוויגער ער האט, ווען ייי האלטען איהם אזוי."

ווען דער פעטער האט דאס געהערט, און נאכדעם האט ער זיך דערוואוסט ווענען וואס דער שווער האט צו איהם געשיקט דעם יונגען מאן, איז ער געווארען זעהר בייז און האט אויסגעשריען:

„אזא רשע! ער האט נאך די חוצפה צו בעטען פון מיר טובות. אט וועל איך איהם צייגען ווי איך וועל זיך מיט איהם אברעכענען! ער וועט שוין ביי מיר האבען א שווארצען סוף!"

נמשל

דער ארימאן איז דער איידים וואס דער אייבערשטער האט אונז נעגעבען אויף קעסט, אז מיר זאלען איהם שפייזען, קליידען און שיכען. ווען מיר לאזען דעם ארימאן הונגערען און ארומגעהן בארוועס און נאקעט, רעכענט עס אונז דער אייבערשטער פאר א זינד, און ווען מיר קומען צו איהם און בעטען אז ער זאל אונז טאהן טובות, ווערט ער אויף אונז בייז און שיקט אונז צו א שטראף אנשטאט א טובה.

87
דאָס ערגסטע פון אַלעם

א איד, אַ עושר, האָט פערלאָרען זיין גאַנצען פערמעגען און איז געוואָרען אַן אָרימאַן. עס איז איהם אויסגעקומען צו געהן איבער די הייזער. האָט ער גענומען זיין ווייב מיט די קינדער און זיי האָבען זיך אַוועקגעלאָזט איבער דער מדינה. זיי פלעגען זיך אָבשטעלען אין פערשיעדענע שטעדט און קלייבען נדבות. איינמאל, אין וועג, האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט אין אַן איינפאָהר־הויז און געמאַכט אַ מאָהלצייט פון טרוקענע ברויט און זויער מילך. דער געוועזענער עושר מיט זיין פרוי האָבען גענומען ריידען פון זייערע גליקליכע יאָהרען, אַמאָל, ווען זיי האָבען געוואוינט אין אַ שעהנע הויז און געהאַט דיענער און דיענסטען. „געדענקסט, מיין מאַן, וואָס פאַר אַ שעהנע זיידענע קליידער איך האָב געטראָגען“, האָט די פרוי געזאָגט. „געדענקסט, מיין פרוי, וואָס פאַר אַ רייכע מאָהלצייטען מען פלעגט ביי אונז גרייטען צום טיש?“ האָט דער מאַן געזאָגט. „און יעצט, זעה, וואָס פאַר אַ שמאַטעס מיר טראָגען אויף זיך — איך שעהם זיך צו קוקען מענשען גלייך אין די אויגען“. האָט די פרוי ווידער געזאָגט.

אין מיטען די רייד האָבען די קינדער אָנגעהויבען זיך צו שלאָגען און צו רייסען די האָאר איינער ביים אַנדערען.

„אָט דאָס, מיין פרוי, איז ביי מיר דער גרעסטער וועהטאָג פון אַלע“, האָט דער מאַן געקלאָגט.

נ מ ש ל

ווען מיר זיינען געווען אויף אונזער לאַנד און מיר

האבען בעקומען אונזער השפעה דירעקט פון הימעל, זיינען מיר געווען אזוי ווי קינדער ביים פאטער אויף קעסט, אבער אז מיר זיינען אראב פון אונזער גדולה, זיינען מיר אין גלות, און מיר זיינען צו שאנד און צו שפאט און ליידען אלערליי צרות. אבער די ערגסטע צרה פון אלע איז וואס ביי אונז איז ניטא קיין שלום און קיין אחדות און עס הערשט ביי אונז קריעג און מחלוקת.

88
צוויי ברידער מיט צוויי כוונות

א פאטער האט געהאט צוויי זיהן, וועלכע האבען געוואוינט זעהר ווייט פון איהם, ביידע אין איין שטאדט. איינער איז געווען רייך, דער אנדערער — אן ארימאן, א קבצן. דער רייכער האט שטארק געבענקט צו פאהרען און זעהן זיין פאטער, אבער זיינע געשעפטען האבען איהם ניט געלאזט. איינמאל האט ער ביי זיך בעשלאסען אז עס מעג זיין וואס עס וויל, ער וועט אוועקווארפען אלע געשעפטען און פאהרען זיך זעהן מיט'ן טאטען.

דער ארימער ברודער, זעהענדיג אז די שלעכטע צייט דריקט איהם זעהר שטארק, און ער האט קיין פרנסה ניט אין דער שטעדטעל וואו ער האט געוואוינט, האט ער זיך געטראכט, ער וועט ארויספאהרען איבער דער וועלט, אין ערטער וואו מען קען איהם ניט, און ער וועט קלייבען נדבות. אבער אזוי ווי ער האט ניט געוואלט אז מען זאל אין שטעדטעל וויסען ווענען וואס ער פאהרט, האט ער פאר מענשען געמאכט אן אויסרייד: „וועה איז מיר! שוין א לאנגע צייט זיך ניט געזעהן מיט'ן טאטען. איך קען שוין ניט איינרוהען ביז איך וועל פאהרען איהם כאטש אנקוקען!" און זיין

אמת'ע כוונה איז געווען, אז ער וועט אזוי פאהרען פון שטאדט צו שטאדט און שנארען, דעם גאנצען וועג, ביז ער וועט קומען אין דער שטאדט וואו זיין פאטער געפינט זיך. און אויפ'ן וועג צוריק וועט ער אויך אזוי טהאן: ער וועט זיך אויך אבשטעלען אין פערשיעדענע שטעדט, און וועט ווי־דער קלייבען געלד.

אט אזוי האט יעדער איינער פון די ברידער געהאט א גאנץ אנדער צוועק מיט זיין רייזע. איינער איז געפאהרען פאר וואוילטאג, ער האט טאקע געוואלט האבען דעם פער־גניגען צו זעהן זיך מיט זיין פאטער. און דער אנדערער איז געפאהרען פאר נויטה, אבער דער זעהען זיך מיט'ן פא־טער איז ביי איהם געווען בלויז אן אויסרייד.

ווען דער רייכער ברודער האט דערהערט אז זיין ארי־מער ברודער פאהרט אויך, האט ער געשיקט איהם רופען און האט איהם איינגעלאדען צו פאהרען מיט איהם צוזאמען. דער ארימער ברודער איז אפילו ניט געווען זעהר צופרידען צו פאהרען מיט זיין רייכען ברודער צוזאמען, אבער ער האט גערעכענט אז אויפ'ן וועג וועט ער זיך קענען אב'גנב'ענען פון איהם און קלייבען נדבות. האבען זיי ביידע פערלאזען די שטאדט צוזאמען.

צו דערזעלבער צייט האט דער פאטער זיך אויך פער־בענקט נאך זיינע צוויי זיהן און ער איז געפאהרען זיי זעהן. און ווי נאר די צוויי ברידער זיינען ארויס פון שטאדט האבען זיי זיך בעגעגענט מיט זייער פאטער, וועלכער איז זיי געקומען זעהן.

האט זיך דער רייכער ברודער געפרעהט, ווייל דער גאנ־צער צוועק פון זיין רייזע איז דאך געווען בלויז צו זעהן זיין פאטער, אבער דער ארימער ברודער האט זיך ניט געקענט פרעהען, ווייל זיין צוועק פון דער רייזע איז געווען צו קליי־בען געלד, און ניט זעהן זיין פאטער.

האָט מען שוין דאַן געוואוסט ווער עס איז אַ נגיד און ווער — אַן אָרימאַן, אַ נאָכקרימער, אַ נאָכמאַכער.

נ מ ש ל

דער צדיק עסט און דער רשע פרעסט. דער צדיק פרעהט זיך ווען ער עסט נאָר אַ ביסעל און ווערט שוין זאַט מיט דעם ביסעל, ווייל זיין גאַנצער צוועק איז דאָך צו בעקומען די נויטיגע נאהרונג פאר זיין קערפּער. אָבער דער רשע האָט ליעב זיך צו שטאָפּען און צו פּאַקען, און אויב די זאַטקייט קומט איהם איידער ער קען זיך נוט אָנפרעסען, איז ער שטאַרק אונצופרידען.

89

ניט אַלעמען מאַכען קליידער לייטיש

אַמאָל האָבען זיך די אָרימע לייט פון אַ געוויסער שטאָדט מתקנא געווען אַן די רייכע לייט וואָס געהען אָנגע־טהאָן פאַרפּוצט אין שעהנע קליידער, און זיי האָבען אויך אָנגעהויבען צו טראָגען קליידער נאָך דער מאָדע. פערזעצט די קישענס פון צוקאָפּענס, אָבי נעגאַנגען נאָך דער מאָדע. און עס איז געקומען אַזוי ווייט, דאָס ווען אַ פרעמדער מענש איז געקומען אין שטאָדט, האָט ער נישט געקענט טרעפען, וואו עס געהט אַ נגיד און וואו — אַן אָרימאַן, ווייל אָרים און רייך האָבען אויסגעזעהן גלייך.

איין מאָל האָט דורך דער שטאָדט געדאַרפט דורכפאַה־רען אַ פּאַריזער מאָדיסט, וואָס מאַכט די מאָדעס. האָבען די גבירים געוואָלט איהם אָרויסצייגען כבוד. די אָרימע לייט האָבען אָבער נישט געהאַט נענוג געלד צו דינגען מוזיקאַנטען, זיינען זיי אָרויס מיט גראַגערס, מיט טאַצען און מיט היל־

צערנע פייפעלאך — וואס דאס איז געווען פאר דעם מאריסט א בעליידיגונג אנשטאט א כבוד.

נ מ ש ל

א וועלט קען מען לאנג נישט נארען. דער אמת מוז אמאל ארויסקומען.

90

זיין ארימקייט ציינט אויף עשירות

איינער איז אמאל געקומען צו גאסט צו זיינעם א מחותן. האט ער עסענדיג ביי איהם צום טיש געזעהן א סך גאלדענע און זילבערנע געשיר. דער גאסט האט געהאט א חשד, אז די טייערע כלים האט זיין מחותן, דער בעל הבית, געליהען ביי שכנים, אום זיך אויסצופיינען פאר איהם, ווי דער שטייגער איז ביי מענשען, וואס האבען ליעב זיך ארויס־צוצייגען גרויס ווען עס קומט א גאסט.

אין א יאהר, אדער אין צוויי ארום, איז דערזעלבער ווידער געקומען צוגאסט צו דעם מחותן און ער האט בע־מערקט, אז די הויז זעהט אויס פעראריםט, דער בעל הבית געהט ארום אן אומעטיגער, א צובראכענער, און ווען מען האט זיך געזעצט צום טיש, האט מען שוין ניט געגעבען די אמאליגע פיינע מאכלים. אויך האבען געפעהלט די טייערע כלים פון גאלד און זילבער. דער גאסט האט גענומען אויס־פרעגען דעם בעל הבית וועגען דעם וואס ער זעהט אויס אזוי אומעטיג און פערזארגט, און אגב האט ער איהם א פרעג געטאהן וועגען די טייערע כלים וואס ער זעהט ניט מעהר אויפ'ן טיש. דער בעל הבית האט זיך פערשעהמט און האט געענטפערט:

„מיין טייערער מחותן! די צייטען האָבען ביי מיר זיך געענדערט. איך בין געוואָרען אַן אָרימאַן, און יענע טייערע כלים וואָס איהר האָט ביי מיר געזעהן פריהער, האָב איך גע־מוזט פערזעצען, ווייל איך האָב געדאַרפט האָבען דאָס געלד אויף צו לעבען. איך שעהם מיך אייך דאָס צו דערצעהלען, אָבער איהר האָט מיך געפרעגט אַ פראַגע און קיין ליגען קען איך ניט זאָגען."

„איהר האָט זיך גאָרניט וואָס צו שעהמען", האָט דער גאַסט געענטפערט. „אדרבה, מיט דעם וואָס איהר האָט מיר פערטרויט דעם אמת, זייט איהר ביי מיר נאָך פיעל חשוב'ער געוואָרען, ווייל דאָס פאָריגע מאָל, אַז איך בין ביי אייך גע־ווען צוגאַסט, און האָב ביי אייך געזעהן די טייערע כלים אויפ'ן טיש, האָב איך געדענקט אַז דאָס האָט איהר אַנגע־ליהען ביי שכנים, כדי זיך אַרויסצוצייגען גרויס פאַר מיר, ווי די מאָדע איז... אָבער היינט זעה איך, אַז דאָס זיינען געווען אייערע אייגענע כלים, און פון דעם ווייס איך שוין אַז איך האָב אַ מחותן וואָס איז כאָטש אַמאָל געווען אַן אמת'ער נגיד. און אַן עהרליכער אָרימאַן איז פיעל שעהנער ווי צו זיין אַ קבצן וואָס שפּיעלט די ראָלע פון אַ נגיד."

נ מ ש ל

ווען אַ מענש געהט מיט'ן אמת, וועט ער קיינמאָל ניט חרטה האָבען.

91
דרייערליי חולאים

א רייכער מאַן, וועמעס קינדער האָבען זיך ניט געפיהרט בדרך הישר, איז אויף זיי בייז געוואָרען, און ער האָט זיי איבערגעלאָזען און איז אוועק אין א ווייטער לאַנד. ער האָט זיך געטראַכט: לאָמיך זיי בעסער ניט אַנקוקען, ניט זיי און ניט זייער אויפפיהר. א צייט שפּעטער האָט ער געהערט, אַז זיינע קינדער זיינען קראַנק און זיינען אין סכנה. אַלס א פאָטער האָט זיין הארץ אויף זיי רחמנות געקראַגען און ער האָט צו זיי געשיקט א גוטען דאָקטאָר, אז ער זאָל היילען די וואָס וועלען זיך לאָזען היילען.

ווען דער דאָקטאָר איז געקומען, האָט ער געפונען, אַז ניט אַלע קינדער זיינען גלייכע חולאים, נאָר זיי זיינען צו־טיילט אין דריי קלאַסען. איין קלאַס האָבען געוואוסט אַז זיי זיינען גוט קראַנק און אַז זיי זיינען אין סכנה. און אַז זיי האָבען דערזעהן דעם דאָקטאָר, זיינען זיי איהם אנקעגען געלאָפען, געוויינט פאַר איהם, זיך געבעטען ביי איהם ער זאָל זיי ראַטעווען. זיי זיינען געווען גרייט איהם אוועקצו־געבען אַלעס וואָס זיי פערמעגען, ער זאָל זיי נאָר אויסהיילען.

די צווייטע קלאַס האָבען אויך געוואוסט, אז זיי זיינען גוט קראַנק, אָבער זיי האָבען זיך ניט אַזוי געשראָקען ווי די ערשטע. זיי האָבען ביים דאָקטאָר שטאַרק ניט געבעטען. זיי האָבען איהם אויך ניט צוגעזאָגט קיין געלד און קיין גלי־קען, זיי האָבען צו איהם בלויז געזאָגט: „אויב דו ווילסט זיין א גוטער און אונז היילען אומזיסט און די רפואות זאָלען אונז אויך גאַרנישט קאָסטען, דאַן, מהיכא תיתא, קענסטו אונז

היילען און מיר וועלען דיר בעצאהלען מיט א שעהנעם ראנק..."

די ערשטע צוויי קלאסען האט דער דאקטאר זיך אנגע־נומען צו היילען און זיי צוריק צו מאכען געזונד. אבער די דריטע קלאס האבען זיך אויסגעלאכט פון איהם, ווייל זיי האבען גארניט געפיהלט זייער קראנקהייט און האבען זיך גע־האלטען פאר געזונטע מענשען, וואס זיי פעהלט גארניט. אויף דיזער קלאס האט דער דאקטאר געזאגט, אז זיי זיינען פערלארען און ער קען זיי ניט העלפען.

האבען מענשען געפרעגט דעם דאקטאר: „ווארום קענסטו ניט היילען אויך די דריטע קלאס? דו ביזט דאך אזא גוטער און דיין קענטשאפט איז דאך אזוי גרויס. האסטו דאך געקענט געפינען א מיטעל ווי אויך צו העלפען די דריטע קלאס. וואס דארף דיך ארען וואס זיי האלטען זיך פאר גע־זונטע מענשען?"

האט דער דאקטאר געענטפערט: „איהר זאלט וויסען זיין, אז די קראנקהייט איז געקומען צו די מענשען פון דעם וואס זיי עסען שווערע און אונגעזונטע אכילות. און איינער וואס וויל זיך אויסקורירען פון דער קראנקהייט, מוז אויף זיך נעהמען ניט צו עסען קיין שעדליכע אכילות, צום ווע־ניגסטען אין דער צייט פון דער קוראציע. אבער א חולה וואס איז אזוי נאריש איינגערעדט אז ער איז גאר ניט קראנק, ווע־לען איהם מיינע רפואות גאר ניט העלפען. דער עיקר איז דאך ניט די רפואות, נאר דער אבהיטען זיך מיט'ן עסען. און מיינע רפואות וועלען גארנישט אויפטאהן ווען א חולה האלט זיך פאר געזונט און עסט זאכען, וואס זיינען פאר איהם גע־פעהרליך."

נמשל

עס זיינען דא ביי אונז אידען אזעלכע וואס וויסען אז זיי זיינען זינדיג, און דעם גאנצען יאהר ווארטען זיי אויף

דעם גוטען דאקטאר, עס הייסט די ימים נוראים, וואס דער אייבערשטער האט אונז צוגעשיקט, אונז ריין צו מאכען פון אונזערע זינד. און אז די ימים נוראים קומען אָן, טוהען זיי תשובה מיט'ן גאנצען הארצען, פאסטען תעניתים, און גיבען דעם דאקטאר אלעס וואס זיי קענען. די צווייטע קלאס אידען ווייסען אויך אז זיי זיינען זינדיג, אבער זיי פוילען זיך אויפצושטעהן צו סליחות, זיי ווילען ניט זאגען דעם גאנצען מחזור, נאר זיי פערלאזען זיך אויף דער גוטסקייט פון דעם דאקטאר, אז ער וועט זיי דאך אויסהיילען. אט די צוויי קלאסען אידען איז דער אייבערשטער מוחל און זיין „דאק־טאר" היילט זיי אוים. אבער עס איז דא א דריטע קלאס, וואס האלטען זיך גארניט פאר זינדיג, וואס לאכען זיך אויס פון די ימים נוראים און אפילו פון יום כפור. ווי קען זיי דער דאקטאר היילען, אז זיי הערען ניט אויף צו זינדיגען אפילו אין די ימים נוראים, עס הייסט אין דער צייט פון קוראציע?

92

צוויי מאָל בעשטראָפט

א איינגעל וואס איז געווען א בן־יחיד ביי זיין טאטען האט זיך פערזינדיגט און דער פאטער האט גענומען א שטעקען און האט דעם בן־יחיד געשלאגען מכות רצח. נאכ־דעם האט זיך אין דעם פאטער ערוועקט דער רחמנות־געפיהל אויף זיין איינגען קינד און פאר גרויס צער, וואס ער האט איהם אזוי געשלאגען, האט דער פאטער גע'חלש'ט.

ווען דער רבי האט זיך דערוואוסט פון דעם, איז ער געקומען צולויפען, האט געכאפט דעם איינגעל און איהם אוועקגעשלעפט אין חדר. דארט האט ער איהם אוועקגעלייגט

אויפ'ן ביינקעל און גענומען שלאגען מיט זיין קאנטשיק.
„וואס ווילט איהר?" האט דער אינגעל געשריען. „מיין טאטע האט מיך שוין געשלאגען!"

און דער רבי האט געענטפערט: „דער טאטע האט דיך געשלאגען פאר דעם וואס דו האסט זיך פערזינדיגט, און איך שלאג דיך דערפאר וואס דו האסט געבראכט צו דעם אז דיין טאטע, וועלכער האט דיך אזוי ליעב, האט דיך געדארפט שלאגען."

נ מ ש ל

מיר, אידען, זיינען פריהער געשטראפט געווארען ווייל מיר האבען זיך פערזינדיגט און יעצט ווערען מיר געשטראפט דערפאר ווייל מיר האבען געבראכט צו דעם, אז דער אייבער־שטער, וועלכער האט אונז אזוי ליעב, האט גערארפט איינ־האלטען זיין רחמנות און אונז שטראפען.

93

די צוויי ארענדארען

צוויי ארענדארען זיינען געווען ביי איין פריץ. ביידע האבען געמאכט שלעכטע געשעפטען און זיינען שולדיג גע־בליבען דעם פריץ א סך געלד. האט ער זיי אנגעסלאגט פאר די חובות. איינער פון זיי האט זיך איינגעבעטען אז דער פריץ זאל איהם געבען די ארענדע אויף נאך א יאהר און אז דער געשעפט וועט זיך פערבעסערען וועט ער ביסלעכווייז אויסצאהלען דעם חוב. דער אנדערער האט זיך פערדונגען צום פריץ אבצוארבייטען פאר'ן חוב.

א צייט שפעטער האט דער פרייער ארענדאר זיך בע־גענענט מיט דעם וואס האט זיך פערקויפט צום פריץ צו אר־בייטען, און ער האט צו איהם געזאגט: „אוי, ברודערקע, ביז

איך דיר מקנא! ביי דיר איז וואס א טאג לענגער ווערט דיין חוב קלענער, און ביי מיר איז פערקעהרט, וואס א טאג מעהר ווערט מיין חוב גרעסער."

נמשל

אזוי איז אויך מיט אונז, אידען. וואס לענגער מיר זיינען אין גלות אלץ קלענער ווערט אונזער חוב, מיט וועלכען מיר האבען זיך פערשולדיגט געגען רבונו של עולם.

94

שוין ניט מעהר אַ קינד

ביי איינעם איז געווען א קליין קינד, א אינגעלע, וועמען ער האט זעהר ליעב געהאט. גאנץ אפט פלעגט ער דעם אינגעלע נעהמען צו זיך אויפ'ן שויס. דער אינגעלע פלעגט רייסען דעם טאטענס אויערען און איהם צופען די בארד. דער טאטע פלעגט דערביי שטארק אנקוועלען, און ער פלעגט אליין געבען זיין בארד צום קינד אין די הענד, אז ער זאל דאס צופען. און וואס מעהר דאס קינד פלעגט ציהען און שלעפען די בארד, אלץ מעהר הנאה האט געהאט דער טאטע.

ווען דער אינגעלע איז עלטער געווארען האט מען איהם אוועקגעשיקט אין אן אנדער שטאדט לערנען. דארט האט ער אבגעלערנט עטליכע יאהר. ווען ער איז צוריקגעקומען איז ער שוין געווען א היבשער בחור'ל און דער פאטער האט זיך שטארק געפרעהט מיט איהם.

נעהמט דער בחור'ל און זעצט זיך ארויף ביים טאטען אויפ'ן שויס, גיט איהם א ריס פאר'ן אויער און א צופ פאר'ן בארד. דער טאטע ווערט בייז און גיט א געשריי: „וואס איז דאס? אט דאס האט מען דיך דארט געלערנט?"

„איך פערשטעה ניט ווארום דו ביזט אזוי בייז?" האט דער בחור'ל זיך געוואונדערט. „איך געדענק אז איידער איך בין אבגעפאהרען פלעגסטו לאכען און זיך פרעהען ווען איך פלעג דאס טאהן, וואס ביזטו געווארען עפעס אנדערש ווי אמאל?"

„וואס פערשטעהסטו ניט?" האט דער פאטער געענט־פערט. „דאמאלס ביזטו נאך געוועזן א קינד, גאר אהן שכל, איז דאס פאר דיר געוועזן א חכמה, אבער יעצט ביזטו שוין א גרויסער אינגעל מיט שכל און דו דארפסט וויסען ווי צו עהרען א פאטער."

נמשל

ווען א קינד איז קליין איז ער א „ילד שעשועים", א שפיעל־קינד, און זיין יעדע נארישקייט איז פעררעכענט פאר א חכמה און מען איז איהם מוחל. אבער ווען ער ווערט גרעסער איז ער שוין א „בן יקיר", א ליעב קינד, אבער מען רעכענט זיך שוין מיט זיין אויפפיהרונג. די אומות העולם זיינען ביי דעם אייבערשטען אויך פעררעכענט פאר קינדער. אבער ווייל זיי האבען ניט געלערנט קיין תורה און זיי ווייסען נארנישט, דערפאר איז ער זיי מוחל זייער שלעכטען אויפ־פיהר. זיי זיינען ביי איהם פעררעכענט ווי א „ילד שעשועים". אבער מיט אונז, אידען, וועלכע האבען געלערנט און ווייסען, איז ער זעהר שטרענג, ווי מיט א „בן יקיר".

95
ווען אַ קאָנטראַקט גילט

איינער אַ בעל־הבית האָט געוואָלט פאַר זיך בויען אַ נייע הויז. האָט ער זיך געזעהן מיט אַ בוימייסטער און האָט מיט איהם אָבגעמאַכט אַז ער זאָל פאַר איהם בויען די הויז מיט אַזוי פיעל און אַזוי פיעל צימערען, און האָט מיט איהם אויך אָבגעמאַכט אַ מקח פאַר דער גאַנצער ארבייט, אויך צו וועלכער צייט די הויז מוז זיין פערטיג. און נאָכדעם ווי דער אָבמאַך איז שוין געשלאָסען געוואָרען צווישען זיי, האָט דער בעל־הבית פערצייכענט די הויפּט־קאָנדיציעס פון זייער אָב־מאַך אויף אַ שטיקעל פּאַפּיער, גאַנץ בקיצור, דהיינו, אַז דער בוימייסטער דאַרף בויען פאַר איהם אַ הויז, אַזוי און אַזוי די לענג, אַזוי די ברייט, אַזוי די הויך, און אַזוי ווייטער, און אַזוי פיעל געלד דאַרף ער בעקומען פאַר זיין ארבייט.

ווען מען האָט שוין געדאַרפט זיך נעהמען צו דער אַר־בייט, האָט דער בעל־הבית שוין אויסגעשריבען אַ ריכטיגען קאָנטראַקט מיט אַלע פּרטים: נעמליך, די גרויס פון די ווענט, די גרויס און די צאָהל פון די טיהרען און די פענסטער, ווי דער דאַך זאָל זיין געמאַכט, און אַזוי ווייטער — אַלעס אויס־פיהרליך, ניט פערפעהלענדיג קיין זאַך. ווען עס איז געקומען די צייט, איז די הויז ניט געווען פערטיג. די ווענט זיינען געווען, דער דאַך אויך, אָבער דער דאַך איז ניט געווען פון אויבען, איבער דער הויז, נאָר ער איז געשטאַנען אַ פערטיגער אויף דער ערד. און די טיהרען, ווי אויך די פענסטער, זיינען אויך געווען פיקס און פערטיג, נאָר זיי זיינען אויך געלעגען אויף דער ערד. עס הייסט, אַלע טיילען פון דער הויז זיינען געווען פערטיג, נאָר מען האָט זיי ניט צוזאַמענגעשטעלט.

האט דער בעל־הבית געזאגט צום בוימייסטער: „די הויז איז דאך נאך קיין הויז ניט — עס איז נאך ניט אינגאנצן פערטיג!"

„איך האב געטאהן אלעס וואס איז אויסגעשריבען אין קאנטראקט," האט דער בוימייסטער געענטפערט. „די ווענט זיינען ווי אין קאנטראקט, דער דאך איז ווי אין קאנטראקט, די טיהרען און די פענסטער זיינען אויך ווי אין קאנטראקט. היינט וואס ווילט איהר פון מיר?"

„אבער," האט דער בעל־הבית גע'טענה'ט, „איהר האט טאקע געמאכט די טיילען פון דער הויז ווי אין קאנטראקט, אבער איהר האט די טיילען ניט צוזאמענגעשטעלט!"

„וועגען צוזאמענשטעלען איז גארניט דערמאנט אין דעם קאנטראקט," האט דער בוימייסטער געענטפערט.

„אבער אין דעם ערשטען קאנטראקט איז דאס געווען דייטליך געזאגט, אז איהר דארפט מיר בויען א הויז, ניט בלויז ווענט מיט א דאך און טיהרען מיט פענסטער."

„יענעם קליינעם קאנטראקט האט איהר דאך צוריסען," האט דער בוימייסטער געענטפערט, „און נאכדעם האט איהר געמאכט א צווייטען קאנטראקט, און אלעס וואס עס איז דא אין דעם צווייטען קאנטראקט האב איך ריכטיג ערפילט."

נ מ ש ל

מיט אן עהרליכען מאן איז א קאנטראקט גאר ניט נויטיג, אבער מיט א שווינדלער העלפט א קאנטראקט אויך ניט.

96
דער פּויער און דער טייערער פּראַק

אַ פּויער איז געקומען אין שטאָדט קויפן זאַכן. עס איז געווען אַ קאַלטער ווינטער־טאָג. דער פּויער האָט אויף זיך געטראָגן אַ וואַרימען פּעלץ און אונטער׳ן פּעלץ האָט ער געטראָגן אַלטע אָבגעטראָגענע מלבושים, טיכער און נאָך שמאַטעס, אום עס זאָל איהם זיין וואַרם. אַז ער איז פאַרביי־געגאַנגען אַ געשעפט פון קליידער, און ער האָט דורך אַ פענ־סטער געזעהן וואָס פאַר אַ שעהנע מלבושים דאָרט איז צו פערקויפען, האָט ער זיך געטראַכט: ווען איך טוה מיר אָן אַ שוואַרצען פּראַק, אַזאַ ווי דער וואָס הענגט דאָרט, וואָלט איך דאָך אויסגעזעהן ווי אַ פּראַנט, אַ פּריץ . . .

איז דער פּויער אַריין אין דעם קליידער־געשעפט און געזאָגט צום בעל־הבית: „איך וויל קויפען אַ שוואַרצען פּראַק, אַזאַ ווי די גרויסע לייט טראָגען.“

דער קליידער־הענדלער איז געווען אַ געניטער מענש. ווען ער האָט נאָר אַ קוק געטאָהן אויף אַ מענשען האָט ער גלייך געוואוסט וואָס פאַר אַ מאָס ער דאַרף האָבען. האָט ער אויסגעקליבען אַ פּראַק לויט דעם פּויער׳ס מאָס און האָט איהם אַריינגעפיהרט אין אַ זייטיגען צימערעל, כדי ער זאָל דעם פּראַק דאָרט אָנמעסטען.

דער פּויער האָט ניט געוואוסט אַז אויב מען וויל אָנ־מעסטען אַ נייעם בגד דאַרף מען פריהער אַראָבנעהמען פון זיך דעם אַלטען בגד. האָט ער גענומען אַרויפציהען אויף זיך דעם פּראַק איבער דעם פּעלץ און איבער אַלע שמאַטעס, וואָס ער האָט געטראָגען אויף זיך. אָבער עס געהט ניט! ער קען אין דעם פּראַק ניט אַריין. האָט ער גענומען שרייען צום

בעל־הבית פון געשעפט ער זאל אריינקומען אין דעם צי־מערעל. דער קליידער־הענדלער קומט אריין און זעהט ווי דער פויער רייסט אויף זיך דעם פראק און מאטערט זיך איהם ארויפצוציהען אויף זיך. און דער פויער שרייט: „וואס פאר א פראק האסטו מיר נעגעבען? דו ווילסט חוזק מאכען פון מיר? דאס איז דאך גארניט מיין מאס!“

„ניט איך מאך חוזק פון דיר,“ האט דער קליידער־הענדלער געענטפערט, „נאר דו אליין מאכסט חוזק פון זיך. ווער טוהט עס אז א פראק איבער א פעלץ מיט אזוי פיעל שמאטעס? דער פראק איז ריכטיג דיין מאס, און עס וועט דיר גוט פאסען ווען דו וועסט פון זיך פריהער אראבנעהמען דעם פעלץ מיט דיינע אלטע שמאטעס.“

נמשל

די תורה און די מצוות, וואס דער אייבערשטער האט אונז נעגעבען, האט ער צוגעפאסט ריכטיג צו אונזער מענש־ליכער נאטור און אונזערע פעהיגקייטען. אבער מיר נעהמען אויף זיך ארויף אלערליי שמאטעס, שלעכטע זיטען און זינד. און דאן קלאגען מיר זיך אז די תורה איז ניט פאר אונזער מאס, אז עס קליידט אונז ניט. לאמיר צוערשט אראבווארפען די שמאטעס און דאן וועט שוין די תורה זיין ווי אויסגע־גאסען אויף אונז!

97
ווען איהם איז גוט, וויינט ער

ביי איינעם א גרויסען גביר האט מען צוגענומען איין סאלדאטען זיין בן־יחיד, זעהר א געצערטעלטען און אן איידע־לען בחור׳ל. אין קאזארמע האט מען איהם געצוואונגען צו טאהן די ערגסטע און די שמוציגסטע ארבייט, ווי רייניגען און וואשען די דילען און עהנליכע ארבייט. א גאנצען טאג איז דער בחור׳ל ארומגעגאנגען שמוציג, מיט בלאטע אויף די קליידער, אבער ער האט זיך ביי זיין ארבייט געטרייסט מיט דעם געדאנק, דאס ווען עס וועט ווערען נאכט, וועט ער זיך קענען ארומוואשען, אנטאהן ריינע קליידער, און פיהלען ווי א מענש.

אבער ביינאכט, נאכדעם ווי ער פלעגט זיך ריין מאכען און אנטאהן ריינע קליידער, פלעגט ער טראכטען פון דעם וואס אויף מארגען וועט ער דארפען ווידער טאהן שמוציגע ארבייט און אנטאהן אויף זיך די פערבלאטיגטע ארבייטס־קליידער, און ער פלעגט אזש וויינען פון פערדרוס.

נמשל

אזוי איז מיט דעם אידען. א גאנץ יאהר איז ער פער־טראגען אין עולם הזה. ער ווערט פול מיט פלעקען פון זינד. אבער ער טרייסט זיך מיט דעם געדאנק, אז ווען יום־כפור וועט קומען וועט מען איהם מוחל זיין אלע זיינע זינד און ער וועט ווידער ווערען ריין. און מיט דעם געדאנק טרייסט ער זיך.

אבער אז עס קומט יום־כפור, און ער פיהלט זיך שוין ריין פון אלע חטאים, וויינט ער מיט ביטערע טרעהרען ווען

ער דערמאַנט זיך אַז באַלד וועט ער ווידער ווערן אָנגע־טאָהן אין די פערבלאָטיגטע קליידער . . .

98

ווען אַ נאַר שאָקעלט זיך...

אַ רייכען עם־הארץ, אַ דאָרפס־מאַן, האָט זיך פערוואַלט צו האָבען אַן אתרוג מיט אַ לולב אויף סוכות, אַזוי ווי עס האָבען אַלע פיינע בעלי־בתים אין שטאָדט. וואָס זאָל ער אָבער נעבעך טאָהן אַז ער ווייס ניט ווי צו שאָקלען דעם לולב? האָט ער נאָך מיט עטליכע וואָכען פריהער, באַלד ווי עס איז געקומען דער חודש אלול, זיך געדונגען אַן אָרי־מען מלמד, אַז ער זאָל איהם לערנען. דער מלמד פלעגט זיך שלעפען צום ישוב'ניק יעדען טאָג אין דאָרף, און מיט איהם דאָרט קנעלען, ביז ער האָט איהם אויסגעלערנט ווי צו שאָקלען דעם לולב אין אַלע פיער זייטען, און אַרויף און אַראָב.

סוכות איז דער ישוב'ניק געקומען אין שטאָדט און איז אַריין אין שוהל מיט גרויס גאוה, טראָגענדיג זיין לולב און זיין אתרוג אין אַ זילבערנער פושקעלע. אָבער צו הלל, ווען דער ישוב'ניק האָט אָנגעהויבען צו שאָקלען זיין לולב, האָט דער גאַנצער עולם אויסגעבראָכען אין אַ געלעכטער. דער ישוב'ניק קוקט און וואונדערט זיך: וואָס לאַכט דאָ דער עולם? דאַכט זיך ער שאָקעלט אַזוי ווי דער מלמד האָט איהם געלערנט. אָבער דער מלמד האָט איהם געלערנט ביי איהם אין דער היים, און אין שוהל האָט זיך דער ישוב'ניק אַ ביסעל צומישט, און אָנשטאָט צו שטעהן מיט'ן פנים צו מזרח, האָט ער זיך געשטעלט פערקעהרט, מיט'ן פנים צום עולם, צו מערב . . . און דערפאַר זיינען ביי איהם די נענועים אַרויס פערקעהרט. ווען אַלע בעלי־בתים האָבען גע־

שאקעלט צו צפון האט ער געשאקעלט צו דרום, און ווען אלע האבן געשאקעלט צו מערב האט ער געשאקעלט צו מזרח.

נמשל

מיר אידען דאווענען פון סידור אזוי ווי דער מלמד האט אונז געלערנט, אבער דער דאווענען קומט ביי אונז אויס פער־קעהרט. בעת מיר זאגען די ווערטער פון סידור טראכט אונזער קאפּ פון געשעפט און פון אנדערע זאכען, און מיר שטעהען אבגעקעהרט פון דעם איבערשטען, אזוי ווי יענער ישוב'ניק...

99

דער סאַרווער

א איד וואס איז געווען אהן פרנסה האט זיך איינמאל מיישב געווען, אז ער וועט ווערען א סארוועד, ווייל א סאר־ווער איז דאך א גוטע זאך: אז ער גיט אנדערע מענשען עסען כאפּט ער דאך פאר זיך אויך א ביסען. אבער אזוי ווי יעדע זאך דארף מען צוערשט קענען, האט ער זיך פריהער גענומען לערנען ביי אן אנדער סארווער, און יענער האט איהם געזאגט וואס מען דערלאנגט צוערשט און וואס צולעצט. פיש, למשל, אדער הערינג דערלאנגט מען צוערשט, נאכדעם דער־לאנגט מען פלייש, און אזוי ווייטער. און אז דער נייער סארווער האט געדענקט אז ער קען שוין די גאנצע מלאכה ווי געהעריג איז, איז ער געגאנגען און זיך פערדונגען צו זיין א סארווער אויף א גביר'ישער חתונה.

דארט זיינען אויך געווען א פאר אנדערע סארווערס, און איהם, דעם נייעם סארווער, האט מען אבגעגעבען צוויי טישען צו בעדיענען. צוערשט האט מען איהם אין קיך גע־געבען א גרויסע שיסעל מיט געפילטע פיש און א קלענערע

שיסעל מיט חריין. האט ער פון אנפאנג ניט געוואוסט וועלכע טיש ער זאל סערווירען פריהער, ווייל זיין רבי האט איהם קיינמאל ניט געלערנט ווי צו סערווירען צוויי טישען. איז איהם איינגעפאלען אזוי: אויף איין טיש האט ער אוועק־געשטעלט די שיסעל פיש און אויף דעם אנדערען טיש די שיסעל חריין. נאכדעם האט מען איהם אין קיך געגעבען א גרויסע שיסעל מיט פלייש און א קלענערע שיסעל מיט זע־נעפט. האט ער די פלייש אוועקגעשטעלט אויף איין טיש און די זענעפט אויף דעם אנדערען טיש. האבען די געסט פון דעם אנדער טיש אנגעהויבען אויף איהם צו שרייען: „פארוואס שטעלסטו אוועק אלע גוטע זאכען אויף יענעם טיש און אונז דערלאנגסטו אלעם זויערעס און ביטערעס?"

נמשל

דעם נאר העלפט ניט לערנען.

100
דער בעל טובה

אמאל זיינען געווען צוויי ברידער. איינער איז געווען א קלוגער, דער אנדערער א נאר. זייער פאטער האט זיי איבערגעלאזען א ירושה, אז זיי זאלען צווישען זיך צוטיילען אויף גלייכע חלקים. האט דער קלוגער אבגענארט זיין נא־רישען ברודער און האט ביי איהם ביסלעכווייז אויסגעשווינ־דעלט זיין גאנצען חלק ירושה.

דער נארישער ברודער איז געווארען אזוי ארים, דאס ער האט ניט געהאט פון וואס צו לעבען און ער פלעגט מוזען אנקומען צום קלוגען ברודער, ער זאל איהם אויסהעלפען אין א נויט, אדער ווען ער האט גערארפט חתונה מאכען א

טאַכטער, אדער אין אַ פאַל פון קראַנקהייט. דער קלוגער ברודער, וואָס האָט איהם בעשווינדעלט, פלעגט איהם יעדעז מאָל אויסהעלפען, ווייל אין הארצען האָט ער געוואוסט אַז ער גיט איהם וואָס איהם קומט, ניט קיין געשענקטעס.

אין אַ צייט ארום איז דער נאַרישער ברודער געקומען צום שכל און האָט זיך אַרומגעזעהן אַז זיין ברודער האָט איהם בעשווינדעלט. האָט ער איהם פערקלאָגט ביים רב, און דער רב האָט גע'פסקנ'ט, אַז דער קלוגער מוז זיין נאַרישען ברודער אויסצאָהלען זיין גאַנצען חלק ירושה. „אבער, רבי," האָט דער שווינדלער גע'טענה'ט, „איך האָב דאָך איהם די גאַנצע צייט אַזוי פיעל געלד געגעבען, אַזוי פיעל אויסגע־האָלפען, זאָל ער דאָס מיר יעצט אָפּקעהרען, אדער אָרונ־טעררעכענען."

„אַט פאַר די טובות וואָס דו האָסט איהם געטאָהן קומט דיר נאָך אַ גרעסערע שטראָף," האָט דער רב געענטפערט. „פריהער האָסטו איהם געטאָהן אַן אונרעכט, וואָס דו האָסט איהם בערויבט און בעשווינדעלט, אבער נאָכדעם האָסטו בע־גאַנגען גענען איהם אַ גרעסערע עולה מיט דעם וואָס דו האָסט איהם אַזוי ערנידעריגט און געמאַכט צו גלויבען אַז ער לעבט נאָר פון דיינע נדבות."

נמשל

אַ סך זיינען דאָ אַזעלכע וואָס נאָכדעם ווי זיי בערויבען זייער ברודער וואַרפען זיי איהם צו אַ נדבה!

101
אַ הונגעריגען דאַרף מען ניט בעטען.

ביי איינעם איז קראַנק געוואָרען אַ זוהן און די הויפּט־קראַנקהייט זיינע איז געווען וואָס ער האָט פערלאָרען זיין אַפּעטיט און האָט גאָרנישט געוואָלט נעהמען אין מויל. דער פאָטער איז ארומגעגאַנגען שטאַרק בעזאָרגט וואָס זיין זוהן עסט גאָרנישט. ער האָט מורא געהאַט אַז ער וועט אויסגעהן פאַר הונגער.

דער פאָטער האָט אַראָבגעבראַכט אַ גרויסען דאָקטאָר, אַ מומחה, און דער דאָקטאָר האָט געגעבען דעם חולה אַ מע־דיצין. האָט אָבער דער חולה דאָס ניט געוואָלט נעהמען. דער דאָקטאָר האָט זיך ביי איהם געבעטען, איהם ערקלערט ווי נויטיג עס איז אַז ער זאָל די מעדיצין איינגעהמען, אָבער דער קראַנקער האָט זיך איינגע׳עקשנ׳ט און ניט געוואָלט. יעדען טאָג האָט דער דאָקטאָר פּרובירט איהם איינגעבען, אָבער דער חולה האָט געזאָגט, אַז פאַר קיין געלד וועט ער ניט נעהמען עפּעס אין מויל. „בלויז דיזען מאָל, בלויז איין מאָל," האָט דער דאָקטאָר זיך ביים חולה געבעטען.

„שווער מיר אַז בלויז דיזען מאָל און מעהר וועסטו מיך ניט בעטען צו נעהמען עפּעס אין מויל, ניט דו און ניט קיינער!" האָט דער חולה געזאָגט.

דער דאָקטאָר האָט איהם געמוזט שווערען אַז ניט ער און ניט אַן אַנדערער וועט איהם בעטען צו נעהמען עפּעס אין מויל. און דאַן האָט דער חולה איינגענומען די רפואות.

דער דאָקטאָר איז געווען צופריעדען. אָבער דער פאָ־טער פון דעם חולה איז געווען שטאַרק אונצופריעדען. „וואָס האָט איהר געטאָהן?" האָט ער גע׳טענה׳ט צום דאָקטאָר.

„איהר האט איהם געשווארען אז קיינער וועט איהם ניט בעטען עסען. יעצט וועט ער דאך זיכער אויסגעהן פאר הונגער."

„אבער איך פערזיכער אייך אז יעצט וועט אייער זוהן געזונד ווערען פון דער רפואה."

„וואס פאר א טרייסט איז דאס מיר?" האט דער פא־טער געפרעגט. „וואס וועט זיין אז ער וועט געזונד ווערען, ווען מיר וועלען איהם ניט קענען בעטען אז ער זאל עפּעס נעהמען אין מויל צו דערהאלטען זיין נשמה?"

„וואס פערשטעהט איהר ניט?" האט דער דאקטאר ער־קלערט. „אייער זוהן האט די גאנצע צייט ניט געוואלט עסען ווייל ער איז געווען זעהר קראנק, און מען האט איהם גע־דארפט שטארק בעטען, אבער יעצט, אז ער וועט ווערען גע־זונד, וועט מען איהם גארניט דארפען בעטען אז ער זאל עסען. ער וועט אליין בעטען עסען. ער וועט שרייען מען זאל איהם געבען עסען!"

נ מ ש ל

ווען דער אייבערשטער זעהט אז אידען פיהרען זיך ניט אין א גלייכען וועג, שיקט ער זיי זיינע נביאים, וואס זאגען זיי מוסר. אבער ווען אידען זיינען גייסטיג געזונד, עס הייסט זיי זיינען גוט און פרום, דארפען זיי שוין ניט אז נביאים זאלען זיי קומען און זיי דערמאנען צו געהן בדרך הישר. זיי אליין נעהמען זיך אויף א גלייכען וועג.

102
דער רייך געוואָרענער מחותן

איינער א רייכער מאַן האט גענומען פאר זיין טאכטער א ישיבה־בחור, א וואויל־לערנער, פון ארימע עלטערן. מען האט אבגעמאכט אז די חתונה זאל זיין אין א יאהר ארום, ווען דער זוהן וועט בעקומען סמיכה. אין דער צייט האט דער ארימער מחותן בעקומען א גרויסע ירושה און איז געווארען זעהר רייך. האט ער געזאגט צו דער כלה׳ס פאטער: „אזוי ווי איך בין יעצט אין שטאנד צו געבען, וועל איך אויך געבען עטליכע טויזענד צו די נדן.“

ווען עס איז געקומען די צייט פון איינלייגען דעם נדן, האט דעם חתן׳ס פאטער הרטה בעקומען און האט געזאגט אז ער וועט ניט געבען. האט איהם דער כלה׳ס פאטער גע־לאדען צום רב אויף א דין תורה. „סטייטש, מחותן!“ האט דער כלה׳ס פאטער גע׳טענה׳ט. „איך קען דאס גאר ניט פערשטעהן, אז איהר זאלט ניט האלטען אייער ווארט.“

האט איהם דעם חתן׳ס פאטער געענטפערט: „און איך קען גאר ניט פערשטעהן וואס פאר א טענות איהר האט צו מיר. פארוואס זאל איך אויך געבען נדן? איהר האט דען עפעס געטאהן א שידוך מיט אן עושר? ווען מיר האבען געשריבען די תנאים בין איך גאר געווען אן ארימאן, א קבצן, און אז איך בין נאכדעם רייך געווארען, טא וואס ארט דאס אייך?“

נ מ ש ל

אזוי האט דוד המלך גע׳טענה׳ט צום אייבערשטען: „זכור עדתך קנית קדם“—געדענק דיין פאלק וואס דו האסט

זיך געקויפט אמאל, אין יענע צייטען, ווען מיר זיינען געווען ארים און געמיין, קנעכט ביי פרעה'ן אין מצרים, און ווען אפילו מיר זיינען נאכדעם רייך געווארען, בעקומען א תורה מיט א לאנד, האסטו, רבונו של עולם, עפעס צוגעלייגט צו דעם עסק?"

103
לויט דעם טרויער, אזוי די פרייד

איינער א סוחר איז אוועק פון דער היים וועגען מסחר. אין א פאר טעג ארום איז אנגעקומען א ידיעה אין זיין שטאדט אז ער איז אויפ'ן וועג דער'הרג'עט געווארען. זיינע פרוי און קינדער, זיינע קרובים און זיינע פריינד האבען איהם בעוויינט און בעקלאגט. און עס פערשטעהט זיך, אז קיינער האט נאך איהם אזוי ניט געקלאגט ווי זיינע אייגענע פרוי און קינדער.

שפעטער האט זיך אר־יסגעוויי־עןן אז דאס איז געווען א פאלשער קלאנג און דער מאן איז צוריקגעקומען אהיים א לעבעדיגער, א געזונטער. האבען זיך זיינע פרוי און קינדער, זיינע קרובים און פריינד געפרעהט, אבער מעהר פון אלעמען האבען זיך געפרעהט די וואס האבען פריהער מעהר געוויינט און געקלאגט פון אלעמען.

נמשל

אזוי וועט זיין ווען משיח וועט קומען. די אידען וואס האבען געליטען מעהר גלות און מעהר רדיפות, די וועלען זיך מעהר פרעהען מיט דער גאולה.

104
אַ שוואַכער קאַלעקטאָר

א סוחר האט ארויסגעשיקט זיינעם א קאלעקטאר, אז ער זאל ארויספאהרען איבער דער מדינה און איינמאהנען געלד פון פערשיעדענע קרעמער, וואס נעהמען ביי איהם סחורה אויף קרעדיט. ער האט איהם איבערגעגעבען אלע רעכנונגען, וויפיעל יעדער איינער איז שולדיג, און ער האט איהם געזאגט אין וועלכער שטאדט ער זאל פאהרען פריהער און אין וועלכער שפעטער.

ווען דער שליח האט איבערגענומען אלע רעכנונגען און איז שוין געווען גרייט צו פאהרען, האט ער געבעטען אז זיין בעל־הבית זאל איהם געבען א ביסעל געלד אויף הוצאת הדרך.

„צו וואס זאל איך דיר געבען געלד?" האט דער בעל־הבית פערוואונדערט געפרעגט. „דו וועסט דאך זיכער קריגען גענוג געלד פון מיינע סוחרים און פון דעם וועסטו זיך קענען ארונטערנעהמען אויף הוצאות."

נ מ ש ל

דאס איז א משל געגען דעם וואס דער מדרש זאגט, אז ווען דער אייבערשטער האט געהייסען משה'ן ער זאל געהן צו פרעה'ן און פאדערען אז ער זאל די אידען פריי לאזען, האט משה געפרעגט: „פאר וועלכען זכות ווילסטו די אידען מאכען פריי?" עס קומט אויס אזוי ווי משה וואלט געבעטען אויף הוצאות הדרך. אבער דער אייבערשטער האט איהם געגעבען צו פערשטעהן אז דער זכות, אדער די הוצאות

הדרך, וועט קומען שפעטער. ווען די אידען וועלען אננעהמען די תורה פון בארג סיני און טאהן אלע מצוות.

105
דער שטרענגער דאָקטאָר

אמאל איז געווען א גומער דאקטאר, וואס פלעגט זיינע פאציענטען געבען זעהר לייכטע רפואות און ער פלעגט זיי ערקלערען אז די בעסטע פון אלע רפואות איז זיך צו היטען מיט'ן עסען און טרינקען, און ממילא וועלען זיי ניט קראנק ווערען. איינמאל האט מען איהם געבראכט א חולה, א בן־יחיד, וועלכער איז געווען א זעהר נאכגעגעבענער ביי זיינע עלטערען, און ער האט קיינמאל ניט געוואלט פאלגען, און האט ליעב געהאט צו טאהן פונקט פערקעהרט ווי מען האט איהם געהייסען. האט דער דאקטאר געזאגט צום פאטער פון דעם אינגעל: „איך קען אייער זוהן גארניט העלפען. דען וואס טויג עס, אז ער וועט ניט פאלגען מיינע גוטע עצות? איך וועל אייך רעקאמענדירען אן אנדער דאקטאר, וועלכער איז א זעהר שטרענגער מענש, א בייזער, און ער וועט מיט גוואלד צווינגען אייער אינגעל אז ער זאל זיך לאזען קורירען. און נאכדעם אז איהר וועט איהם ברענגען צו מיר, וועט ער מיך שוין פאלגען."

דער פאטער האט אזוי געטאהן, גענומען דעם זוהן צום שטרענגען דאקטאר, וועלכער האט איהם קורירט אויף זיין שטייגער, מיט קלעפ, און נאכדעם אז ער האט איהם געבראכט צום גוטען דאקטאר, האט שוין דער אינגעל פערלארען זיין עקשנות, ער האט פערשטאנען די גוטסקייט און די פריינד־ליכקייט פון דעם גוטען און קלוגען דאקטאר, און האט זיך געלאזט פון איהם קורירען.

נמשל

דער אייבערשטער איז אונזער גוטער דאקטאר, און ער האט פאר אונז אנגעגרייט א גוטע רפואה, דאס איז די תורה, וואס לערנט אונז ווי זיך אבצוהיטען פון שלעכטס. אבער אז מיר האבען זיין רפואה ניט אבגעהיט, האט ער אונז דערפאר איבערגעגעבען צו א שטרענגען דאקטאר, א בייזען, א שלעכטען, דאס זיינען די אומות העולם, וועלכע האלטען אונז אין גלות און שלאגען ארויס פון אונז די עקשנות מיט געוואלד.

106
דער פערגלייך

א רייכער איד, וואס האט געלעבט אין א קליין שטעדטעל און האט געהאט א בת־יחידה, האט געמאכט א רייזע איבער פערשיעדענע שטעדט צו זוכען א רעכטען איידים, א קענער, א וואויל־לערנער. לאנג איז דער עושר ארומגעפאהרען ביז ער איז אנגעקומען אין א גרויסער שטאדט, וואו עס האט זיך געפונען א ישיבה, וואס איז געווען בעריהמט אין גאנצען לאנד. האט ער זיך געווענדעט צום ראש ישיבה און האט צו איהם געזאגט: „איך וועל געבען נדן וויפיעל דער רבי וועט מיר הייסען, איך זאל נאר קריגען פאר מיין טאכטער אזא חתן ווי איך זוך.“ האט דער ראש ישיבה איהם געענטפערט, אז אויב ער וועט געבען אזוי פיעל און אזוי פיעל (טאקע א פעטען נדן), וועט ער איהם געבען אן איידים וואס איז דער גרעסטער מופלג פון אלע בחורים פון דער ישיבה. ערשטענס, האט ער א זעהר שארפען קאפ און, צווייטענס, איז ער א גרויסער מתמיד, זיצט טעג און נעכט איבער דער גמרא. דער קליינשטעטלדיגער גביר האט זיך אן דעם בחור אנגעכאפט

מיט ביידע הענד, איהם אוועקגע׳סילוק׳ט דעם נדן און חתונה געמאכט מיט דער בת־יחיד׳קע.

נאך דער חתונה האט דער שווער איינגעזעהן אַז זיין איידים פוילט זיך אונטער מיט זיין לערנען. ער זיצט אין בית־מדרש אַ שטונדע אדער צוויי, און די איבעריגע צייט געהט ער ארום ליידיג. האט ער דעם איידים גענומען אויף אַ פערהער און האט צו איהם געזאגט: „הער צו, איך האב דיך גענומען פאַר אַן איידים און האב דיר געגעבען אַ גרויסען נדן און איך האַלט דיך אויף אַלעס פערטיגען, כדי דו זאָלסט זיצען כסדר און לערנען, און דו לערנסט גאר אזוי ווייניג!"

„הערט צו, שווער," האט דער איידים געענטפערט, „איהר גיט אַ פרעג דעם שמש און זאָל ער אייך זאגען אויב ווער פון די שטאָדט־לייט עפענט ווען אַ ספר אין שוהל, כאטש איינמאָל אַ חודש. נאר איך אַליין לערן. אמת, איך פויל מיך אונטער אַ ביסעל, אבער דאך לערן איך. און ווען אפילו איך זאָל אינגאנצען אויפהערען צו לערנען און איך וועל פערגעסען מיין תורה, וועט נאך ביי מיר אַלץ בלייבען אין קאָפּ מעהר וויפיעל אייער גאנצע שטעדטעל פערמאגט."

„ניין, מיין איידים," האט דער שווער צוריק געענט־פערט, „דער פערגלייך איז ניט קיין ריכטיגער. איך האב דיך ניט גענומען אַז דו זאָלסט זיין דער בעסטער פון מיין שטעדטעל, דען ווער זיינען זיי דאָ, די היגע מענשען? אַלע עמי הארץ און גראבע יונגען! איך האב דיך גענומען פון דער ישיבה און מען האט מיר געזאגט אַז דארט, אין דער ישיבה, ביזטו געווען דער בעסטער לערנער, דער בעסטער מתמיד, דער בעסטער קאָפּ, ווייל איך אַז דאַ זאָלסטו אויך זיין אַזא מתמיד און זיצען און לערנען אזוי ווי דארט, און צו די היגע מענשען דארפסטו זיך גאר ניט גלייכען, דען ווי סומען זיי צו דיר און ווי קומסטו צו זיי?"

נ מ ש ל

דאס איז דעם אייבערשטענס טענה צו די אידען. ווען די אידען זאגען איהם: „ווי שלעכט מיר זיינען, זיינען מיר דאך אלץ בעסער פון די גוים, צווישען וועלכע מיר לעבען.“ דערויף ענטפערט דער אייבערשטער: „וואס האט איהר זיך צו גלייכען צו די גוים, צווישען וועלכע איהר לעבט? איהר זייט דאך ביי מיר א הייליג פאלק פון אלטע צייטען, פון אלטען יחוס. אייך האב איך געווידמעט צו מיין נאמען נאך איידער די וועלט איז בעשאפען געווארען. איז ניט גענוג אז איהר זאלט זיין בלויז בעסער פון די פעלקער צווישען וועלכע איהר וואוינט, איך וויל אז איהר זאלט זיין אזוי ריין, אזוי פיין, און אזוי הייליג, ווי איהר זייט געווען אמאל.“

107
נים דעם שניידערס שולד

איינער האט אמאל אנגעהויבען צו קריינקען. פון טאג צו טאג איז ער אלץ געווארען שוואכער און שוואכער, ביז ער האט געמוזט זיך לייגען אין בעט. א לאנגע צייט איז ער אבגעלעגען אין בעט, און ניט ער און ניט זיינע הויז־מענשען האבען בעמערקט ווי ער איז געווארען איינגעצויגען און איינ־געדארט, ווייל דאס איז פארגעקומען ביסלעכווייז.

איינמאל, אז איהם איז געווארען א ביסעל לייכטער, האט ער זיך אויפגעהויבען פון בעט, איז צוגעגאנגען צום קליידער־אלמער און האט געוואלט זיך אנטאהן. אבער ווען ער האט גענומען ארויפציהען אויף זיך זיינע קליידער, האט ער געזעהן אז זיי זיינען אויף איהם זעהר גרויס געווארען.

„יעצט זעה איך וואס מיט מיר איז,“ האט ער געזאגט.

„דער שניידער איז געווים ניט שולדיג אין דעם וואס די קליידער זיינען צו גרויס פאר מיר. ער האט זיי געמאכט לויט מיין ריכטיגער מאס. אבער ער איז דאך ניט שולדיג וואס צוליעב מיין קראנקהייט בין איך אזוי איינגעדארט געווארען."

נ מ ש ל

דער אייבערשטער האט אונז צוגעפאסט די תורה מיט די מצוות לויט אונזער ריכטיגער מאס, אין יענע צייטען, ווען מיר האבען געלעבט א ריכטיגען און א ריינעם לעבען. נאך יעצט, אז מיר זיינען געווארען ארים אין גייסט און מיר האבען פערלארען א סך פון אונזערע אמאליגע שעהנע זיטען, זיינען די קליידער געווארען צו גרויס פאר אונז. אבער עס איז ניט די שולד פון כביכול, נאר אונזער אייגענע שולד, וואס מיר זיינען געווארען אזוי קליין.

108

אן ארענטליכער שווינדעל

אין א שטאדט איז געקומען צו פאהרען א סוחר מיט פערשיעדענע סחורות, און אזוי ווי ער האט געוואלט צוציהען קונים, האט ער פערקויפט אלעס זעהר ביליג, א סך ביליגער ווי די שטאדטיגע קרעמער. עס פערשטעהט זיך, אז די גאנ־צע שטאדט איז געלאפען צום נייעם סוחר און איהם גע־נעבען זעהר פיעל צו לייזען. די שטאדטיגע קרעמער האבען ניט געקענט פערשטעהן ווי אזוי עס לוינט זיך דעם פרעמדען סוחר צו פערקויפען אזוי ביליג, האבען זיי גענומען זיך צו־קוקען צו די סחורות וואס זייערע שטאדט־לייט האבען איינ־געקויפט, און זיי האבען באלד אויסגעפונען אז וואס דער פרעמדער סוחר לאזט זיי ארונטער אין מקח נעהמט ער אב

צוריק אין וואג און אין מאס . . . עס הייסט פשוט, אז ער גיט זיי א קירצערע מאס און א לייכטערע וואג. און ווען די קונים האבען זיך פון דעם דערוואוסט, האבען זיי דעם סוחר געשלעפט צום רב.

דער רב האט דעם סוחר געפרעגט, ווי אזוי א איד נעהמט עס זיך אונטער צו בעגעהן אזא זינד ווי פערקויפען מיט א פאלשער וואג און א פאלשער מאס? האט דער סוחר גע'טענה'ט: „דאס איז ניט גנבה, ווייל וואס איך דערגיב זיי ניט אין וואג און אין מאס גיב איך זיי צוריק אראב אין מקח, און אז איהר וועט פערגלייכען מיינע מקחים און מיין וואג און מאס, וועט איהר זעהן אז עס קאסט ניט טייערער צו קויפען ביי מיר ווי ביי די אנדערע קרעמער. בכן, איז דאס ניט גנבה." אבער דער רב האט איהם געצייגט פון דער תורה אז שווינדעל איז שווינדעל, ווען אפילו דער קונה פערלירט דערביי גארנישט.

נ מ ש ל

א שווינדעל איז א שווינדעל, עס מעג אפילו אויסזעהן ארענטליך.

109
די דריי שותפים

דריי חברים זיינען געווען אין איין שטאדט. האבען זיי אבגעמאכט צווישען זיך אז זיי זאלען פאהרען לערנען חכמה און וויסענשאפטען, און אז יעדער פון זיי זאל געהן אין אן אנדער שטאדט, ווייל ניט אלעס קען מען לערנען אין איין ארט. יעדעס לאנד האט זיך איהרע חכמות און וויסענ־שאפטען, וואס איז אן אנדער לאנד וייס מען גאר ניט פון

דעם. זיי האבען אויך אבגעמאכט אז צו א בעשטימטער צייט זאלען זיי זיך צוזאמענקומען אין איין ארט און אב־געבען א בעריכט פון דעם וואס יעדער איינער פון זיי האט געלערנט.

עס זיינען אוועק עטליכע יאהר און די דריי חברים זיינען זיך צוזאמענגעקומען אין א שטאדט און יעדער האט דערצעהלט פון דער גרעסטער חכמה וואס ער האט אויס־געלערנט.

איינער דערצעהלט: „איך האב זיך אויסגעלערנט מא־כען א שפּאקטיוו, וואס דורכדעם קען מען זעהן וואס עס טוהט זיך פאר מיילען ווייט.“

„דאס איז א גרויסער וואונדער,“ האט דער צווייטער געזאגט, „אבער איך האב זיך אויסגעלערנט מאכען א גרע־סערען וואונדער, און דאס איז—א וואגען וואס לויפט אזוי שנעל, דאס אין א פּאר מינוטען קען מען אבפאהרען א גרויסע צאהל מייל.“

„און איך,“ האט דער דריטער געזאגט, „האב זיך אויס־געלערנט א גרעסערען וואונדער פון אייך ביידען. איך קען מאכען אז עפּעל וואס היילט אויס אלע קראנקהייטען אין דער וועלט.“

נאכדעם זיינען די דריי חברים ארוים שפּאציערען און זיי האבען איינער דעם אנדערען דערצעהלט פון א סך אנ־דערע חכמות, וואס זיי האבען געלערנט. א גאנצען טאג זיינען זיי ארומגעגאנגען און געשמועסט און דערצעהלט וואונדער־ליכע זאכען, און ווען עס איז געווארען אווענד, און זיי זיינען שוין געווען זעהר מיעד, האבען זיי זיך צוריקגעקעהרט צו דער אכסניא, וואו זיי זיינען איינגעשטאנען.

ביים אבענד־ברויט האט איינער פון זיי ארויסגענומען זיין שפּאקטיוו און האט א קוק געטאהן. האט ער געזעהן ווי אין דער הויפּט־שטאדט, וואו דער מלך וואוינט, לויפען ארום מענשען שטארק צוטראגען, און אין דעם מלך׳ס פּאלאסט

ליגט א פרינצעסין אויף א בעט זעהר קראנק. עס שטעהען ארום איהר דאקטוירים מיט אראבגעלאזטע קעפ, קענטיג אז זיי ווייסען ניט ווי זי צו קורירען.

און ווי ער האט דאס דערזעהן, האט ער פון דעם דער־צעהלט צו זיינע חברים.

„ווען איך זאל נאר קענען צוקומען צו איהר, אזוי וואלט איך זי גלייך געקענט אויסקורירען מיט דיזען וואונדערליכען עפעלע, וואס איך האב געמאכט. ווער עס גיט נור א שמעק דעם עפעלע ווערט גלייך געזונד." אזוי האט געזאגט אז אנ־דערער פון די חברים.

„איך קען אייך אלעמען אהין ברייגגען אין א פאר מי־נוטען צייט," האט געזאגט דער וואס האט געהאט דעם וואונדערליכען ווענגלע.

זיינען זיי אלע אין א פאר מינוטען צייט אנגעקומען אין דער קעניגליכער רעזידענץ־שטאדט און זיי האבען געלאזט מעלדען דעם קעניג. דער קעניג האט געהערט פון זייער גרויסער חכמה, האט ער זיי געבראכט צו זיין טאכטער. און ווי די פרינצעסין האט א שמעק געטאהן דעם וואונדער־ליכען עפעלע, איז זי גלייך געזונד געווארען.

אין קעניגליכען פאלאסט האט מען זיך שטארק געפרעהט צוליעב דעם וואס די פרינצעסין איז געזונד געווארען, און דער קעניג האט פאר די דריי געלערנטע יונגע־לייט געמאכט א גרויסען באל, און ער האט צו זיי געזאגט: „מיט וואס זאל איך אייך בעלוינען פאר דעם וואס איהר האט גערעטעט מיין טאכטער פון טויט? איך זאל אייך געבען געלד? וויים איך אז די גאנצע גאלד און זילבער פון דער וועלט איז ניט גענוג צו בעצאהלען פאר דעם וואס איהר האט ערהאלטען מיין טאכטער ביים לעבען. דארום וויל איך אייך געבען א שעהנערע בעלוינונג. איך וועל געבען מיין טאכטער פאר א ווייב צו איינעם פון אייך, און איהר זאלט דורכקומען צווישען זיך וועמען פון אייך מיין טאכטער זאל נעהמען פאר א מאן."

ווען די דריי חברים האבען דאס געהערט, האבען זיי גע־נומען שטרייטען צווישען זיך ווענען דעם ווער פון זיי איז מעהר בערעכטיגט חתונה צו האבען מיט דער פרינצעסין.

איינער האט געזאגט: „די פרינצעסין דארף געהערען צו מיר, ווייל איך, דורך מיין שפאקטיוו, האב זיך דערוואוסט פון איהר קראנקהייט."

דער צווייטער האט געזאגט: „זי געהערט צו מיר, ווייל איך האב אייך אהער געבראכט אין מיין וואונדערליכען ווע־געלע."

און דער דריטער האט געזאגט: „ניין, זי געהערט צו מיר, ווייל איך האב זי קורירט מיט מיין עפעלע."

ווען דער מלך האט געזעהן, אז די דריי חברים קענען ניט דורכקומען צווישען זיך, האט ער געזאגט: „זאל מיין טאכטער אויסקלייבען וועמען פון די דריי זי וויל האבען פאר א מאן."

און די פרינצעסין, וועלכע איז געווען א גרויסע חכמה, האט געזאגט:

„געוויס זיינען אלע דריי גערעכט, אבער איך דארף בע־טראכטען מיין צוקונפט, לאמיר זעהן, וואס קען איך שוין האבען פון דעם בחור מיט דער שפאקטיוו און וואס איך קען האבען פון דעם בחור מיט דעם וואונדערליכען וועגעלע? וואס זיי האבען געקענט טהאן פאר מיר, האבען זיי שוין אבגעטהאן, אבער דער דריטער וואס היילט אלע קראנקהיי־טען מיט זיין וואונדערליכען עפעלע, איהם וועל איך נאך גע־וויס דארפען האבען אין דער צוקונפט, און דערפאר וועל איך בלייבען נאר ביי איהם."

נ מ ש ל

דריי שותפים זיינען דא אין דעם מענשען. דער איי־בערשטער, פאטער און מוטער. דאס וואס פאטער און מו־טער האבען געטהאן פאר'ן מענשען האבען זיי שוין גע־

טהאָז, נאָכדעם ווי ער איז שוין געבראַכט געוואָרען אויף דער וועלט, אָבער דעם אייבערשטען דאַרף דער מענש האָ־בען זיין גאַנצען לעבען און אפילו נאָך זיין טויט.

110
די מאה און די דעה

איינער, א גרויסער עושר, האָט געהאַט א זוהן א שלו־מיאל, וואָס האָט ניט געטויגט צו קיין זאַך. האָט איהם דער פאָטער חתונה געמאַכט און איהם געגעבען א הויז מיט אַלע הצטרכות און מיט אַלע לוקסוסען. עס האָט דעם זוהן קיין זאַך ניט געפעהלט. מיט דער צייט איז ביי דעם אָרימען זוהן אויסגעוואַקסען א טאָכטער און מען האָט שוין געדאַרפט פאַר איהר זוכען א שידוך. שדכנים האָבען זיך גענומען צו דער אַרבייט, אויסצוזוכען פאַר דער מיידעל א חתן, א לער־נער און פון גרויס יחוס. אמת, איהר טאַטע איז אַן אָרי־מאַן, אָבער איהר זיידע איז דאָך א גרויסער עושר.

קומט א שדכן אריין צו איינעם פון די פיינסטע בעלי בתים פון שטאָדט און זאָגט: „איך האָב פאַר אייער זוהן א שעהנע מיידעל, א געראָטענע מיט אַלע מעלות און מיט צעהן טויזענד נדן." פרעגט דער בעל־הבית: „ווער איז איהר פאָטער?" זאָגט איהם דער שדכן, דער און דער. פרעגט דער בעל הבית: „ווער האָט עס אייך געזאָגט, אז ער וועט געבען אזוי פיעל נדן?" ענטפערט דער שדכן: „ווער זאָל עס מיר זאָגען? עס פערשטעהט זיך, אז ער אַליין, דער פאָ־טער פון דער כלה!"

האָט זיך דער בעל הבית צולאַכט און געזאָגט: „וואָס ער זאָגט, איז נאָך ווייניג. ער אַליין איז דאָך אַן אָרימאַן. איך

וויל עס הערען פון זיין פאטער! זיין פאטער האט די מאה, האט ער אליין די דעה.״

נמשל

אל תבטחו בנדיבים — וואס א מענש זאגט צו קען מען זיך אויף דעם ניט פערלאזען. עס איז דא א העכערע מאכט, וואס האט די גאנצע דעה.

111
געפונען און אויסגעוועהלט

איינער, א שעהנער בעל הבית, האט געהאט א זעהר גע־ראטענע טאכטער. זי איז געווען א גרויסע שעהנהייט און מיט אלע מעלות. צו איהרע מעלות האט דער פאטער איהר געוואלט געבען א ביסעל נדן אויך. עס פערשטעהט זיך, דאס שדכנים פלעגען קומען און פארלייגען פערשיעדענע שדוכים, אבער אין יעדען שדוך האט דער פאטער געפונען אן אנדער חסרון: דא איז דער יחוס ניט געווען אזוי גרויס, דא איז דער מחותן ניט געווען רייך גענוג, דא איז דער חתן ניט געווען אזא פיינער בחור ווי ער האט געוואלט. די שדכנים זיינען שוין אזוי פערמאטערט געווארען, אז זיי האבען אויפגעהערט צו קומען.

איינמאל קומט א שדכן פון א ווייטען געגענד. ער האט געהערט פון דער געראטענער מיידעל און איהר שעהנעם טאטען, און ער איז געקומעןריידען א שדוך מיט דעם זוהן פון א גרויסען גביר, וועמעס נאמען האט געקלונגען אין דער גאנצער מדינה. דער מיידעל'ס פאטער האט זיך צוגע־הערט. דער נאמען פון דעם גביר איז איהם געווען גוט בע־קאנט, אבער ער האט ניט געקענט פערשטעהן ווארום אזא

גביר מיט אזא גרויסען נאָמען קען ניט געפינען א כלה פאר זיין זוהן אין זיין אייגענעם געגענד און דאַרף זוכען אזוי ווייט. מסתמא מוז דער זוהן זיין עפּעס ניט מיט אַלעמען, אפשר א קאַליקע, אָדער א מיאוס'ער. אמת, דער שדכן האָט דעם חתן געלויבט ביז'ן הימעל, אָבער אויף א שדכן קען מען זיך ווייניג פערלאָזען, ווייל ביי א שדכן זיינען אַלע כלות און אַלע חתנים שעהן.

וואָס זאָל דער מיידעל'ס פאָטער טאָהן? זאָל ער זאָגען אז ער וויל פריהער זעהן דעם חתן? האָט ער מורא געהאַט, אז דער גרויסער גביר וועט זיך בעליידיגען. ס'טייטש, ער אזא גרויסער גביר, וואָס עס קלינגט מיט זיין נאָמען איבער־ראַל, איז מרוצה צו נעהמען די טאָכטער פון א מיטעלמע־סיגען בעל הבית פאר זיין זוהן און איהר פאָטער קוויינקעלט זיך נאך! געוויס וועט דער גרויסער גביר פעראיבעל האָבען און וועט זיך אין גאַנצען אָבשאָקלען פון שדוך.

האָט דער מיידעל'ס פאָטער געזאָגט צום שדכן אזוי:

„הערט מיך אויס, ר' שדכן. ביי מיר איז מיין טאָכטער די שעהנסטע און די קליגסטע און גרעאָטענסטע אין דער וועלט, אָבער ביי אַן אַנדערען קען עס אויסקומען, אַז זי איז ניט אזוי שעהן, אָדער ניט אזוי קלוג און גראָטען. דארום וויל איך זיך ניט פערבינדען מיט א וואָרט, סיידען דער חתן מיט זיין פאָטער וועלען אליין קומען און זעהן מיין טאָכטער, און אַז זי וועט זיי געפעלען זיין, וועלען מיר דאַן שרייבען תנאים מיט מזל."

נ מ ש ל

א קלוגער געפינט אימער א וועג צו זאָגען זאַכען און דערביי קיינעם ניט צו בעליידיגען.

112
דער שטרענגער אפטרופוס

אַז אַלטער מאַן, אַן אַלמן, וואָס האָט געהאַט בלויז איין איינציגע טאָכטער, אַ קליינע מיידעל, האָט פאַר זיין טויט געמאַכט איינעם פון זיינע פריינד פאַר אַן אַפּטרופּוס איבער דער מיידעל און איבער דעם פערמעגען וואָס ער האָט איבערגעלאָזען פאַר איהר. ער האָט אָנגעזאָגט דעם אַפּטרופּוס אַז ער זאָל דער מיידעל ניט געבען קיין געלד פון דער ירושה ביז זי וועט דאַרפען חתונה האָבען, און ביז איהר חתונה זאָל זי אַליין אַרבייטען און פערדיענען אויפ׳ן לעבען.

נאָכדעם ווי דער אַלטער איז געשטאָרבען, האָט דער אַפּטרופּוס צוגענומען די גאַנצע ירושה און האָט עס בעהאַלטען אין אַ זיכערען אָרט, און די מיידעל איז אַוועק אַרבייטען. איינמאָל בעגעגענט דער אַפּטרופּוס אַ פריינד פון דער משפחה. זאָגט דער פריינד צו איהם: „די מיידעל זעהט אויס זעהר שלעכט און אויסגעצעהרט. זי פערדיענט ניט גענוג אויף עסען. עס וואָלט געווען אַ יושר אַז דו זאָלסט איהר געבען אַ ביסעל געלד פון דער ירושה.“

„דאָס קען איך ניט טאָהן“, האָט דער אַפּטרופּוס געענטפערט, „ווייל איך טאָהר ניט ברעכען די צוואה פון איהר פאָטער.“

אַ צווייטען מאָל זיינען געקומען מענשען און האָבען געזאָגט צום אַפּטרופּוס: „די אָרימע יתומה, נעבעך, געהט דאָך אָרום נאַקעט און באָרוועס.“ האָט ער זיי גאָרניט געענטפערט.

אַ צייט שפּעטער איז די יתומה קראַנק געוואָרען אויף אַ געפעהרליכער קראַנקהייט און מען האָט פאַר איהר געדאַרפט

האבען דאקטוירים און מעדיצין. זיינען מענשען געקומען צום אפטרופוס און האבען געזאגט, אז ער מוז געבען דער מיידעל א ביסעל געלד, ווייל איהר לעבען איז אין סכנה. האט ער געענטפערט ווי דעם ערשטען מאל, אז ער קען ניט טאהן קיין זאך געגען איהר פאטער'ס צוואה. זיינען די מענשען געווארען אויסער זיך און זיי האבען אויף איהם אנגעשריען: „דו עקשן! דו איינגעשפארטער מענש! אויב די מיידעל וועט אוועקשטארבען פון איהר קראנקהייט, טא וועז וועט זי ווערען א כלה? אום צו היטען איהר פאטער'ס צוואה דארף מען דאך צוערשט פערהיטען איהר לעבען!"

נ מ ש ל

אלע געזעצע וואס זיינען אונז געגעבען געווארען אין דער תורה זיינען „וחי בהם", כדי מיר זאלען קענען לעבען מיט זיי. און די וואס מאכען אזעלכע דינים לויט וועלכע עס איז שווער צו לעבען, בעגעהען אן אונרעכט.

113

אויף א דאקטאר דארף מען זיך ניט פערלאזען.

א רייכער לאנד אייגענטימער האט אמאל אויסגעבויט א שעהנע שטאדט מיט שעהנע הייזער, פאלאסטען און קראמען. די גאסען האט ער פערפלאנצט מיט בוימער און ער האט אויך געפלאנצט גערטנער, אין וועלכע עס האבען געוואקסען פרוכט־בוימער און שמעקעדיגע בלומען. דערצו זיינען דורך דער שטאדט געלאפען קאנאלען מיט די ריינסטע וואסערען, אזוי ווי קרישטאל, און איבער די קאנאלען זיינען

געוועז שעהנע בריקען צום שפּאַצירען. סוחרים זיינען גע־קומען פון פערשיעדענע שטעדט און האָבען געעפענט גע־וועלבען פון אַלערליי טייערע סחורות. די שטאָדט איז גע־וואָרען בעריהמט אַלס די שעהנסטע אין גאַנצען לאַנד.

דאָך איז דער אייגענטימער פון דער שטאָדט נאָך אַלץ ניט געווען צופריעדען. ער האָט זיך געטראַכט: אפשר פעהלט נאָך עפּעס. אפשר קען מען נאָך עפּעס צוגעבען. האָט ער גערופען צו זיך איינעם פון די קליגסטע מענשען פון זיין שטאָדט און האָט איהם געזאָגט: „דו האָסט דאָך געווים בעטראַכט די גרויסע מיה און די גרויסע הוצאות וואָס איך האָב פערוועגדעט צו בויען די שטאָדט און זי צו בע־פּוצען מיט אַלע שעהנע איינריכטונגען, אפשר פעהלט נאָך עפּעס. דו ביזט דאָך אַ גרויסער חכם, קענסטו מיר אפשר אָנצייגען וואָס איך האָב פערפעהלט?“

„דו האָסט דאָ איינגעפיהרט אַלע בעקוועמליכקייטען,“ האָט דער חכם געענטפערט, „נאָר איין זאַך פעהלט אין דער שטאָדט, און דאָס איז אַ דאָקטאָר. אין אַ שטאָדט וואָס האָט ניט קיין דאָקטאָר טאָהר אַ מענש ניט וואוינען, און דאָס איז גראָדע וואָס עס פעהלט.“

דער בויער פון דער שטאָדט האָט געדאַנקט דעם חכם פאַר זיין קלוגע עצה, און ער האָט גלייך אַרויסגעשיקט בריעף איבער׳ן גאַנצען לאַנד, צו אַלע אוניווערזיטעטען און צו אַלע פּראָפעסאָרען, אַז מען זאָל פאַר איהם אויסזוכען דעם בעס־טען פון אַלע דאָקטוירים, און ער וועט איהם צאָהלען דאָס גרעסטע געהאַלט וואָס אַ דאָקטאָר האָט ווען בעקומען.

ער האָט בעקומען אַ תשובה, אַז אויב ער וועט וועלען צאָהלען אַזוי פיעל און אַזוי פיעל (אַ גרויסע סומע געלד) וועט מען איהם שיקען אַ דאָקטאָר, וואָס קען היילען די שווערסטע קראַנקהייטען. עס איז גאָרניט פערהאַנען אין דער וועלט אַזאַ חולאת וואָס ער קען ניט היילען. און עס

איז אבגעמאכט געווארען אז אין א שעהנעם זומער־טאג זאל דער גרויסער דאקטאר אראבקומען אין שטאדט.

דער טאג אין וועלכען דער דאקטאר האט געדארפט אנקומען אין דער שטאדט איז געווען א גרויסע שמחה, א יום טוב. די גרעסטע מענשען פון שטאדט האבען אנגע־גרייט פאר דעם גאסט א שעהנעם קבלת פנים, און אויך די מענשען פון די ארומיגע שטעדט זיינען געקומען אבגעבען כבוד דעם גרויסען גאסט. אלע האבען געווארט מיט גרויס אונגעדולד. און ענדליך האט מען זיך שוין דערוואַרט. מען הערט א גערויש פון רעדער און א קלאפען פון פערדישע פאטקאַוועס, און מען זעהט א וואלקען פון שטויב — דער גאסט קומט! ער קומט! און אט איז ער — דער עולם בוקט זיך פאר איהם, שרייט „הורא“ און צייגט איהם גרויס אכטונג. דער דאקטאר פאהרט אריין גלייך אין הויז פון דעם אייגענטימער פון דער שטאדט, וואו עס האבען זיך פערזאמעלט די פני פון דער שטאדט איהם צו בעגריסען.

נאכדעם ווי מען האט אפגע'פטר'ט די צערעמאניעס, האט מען געבעטען דעם דאקטאר אז ער זאל צייגען עפעס פון זיינע גרויסע וואונדער. האט ער געזאגט: „אדרבה, קלייבט אייך אויס א קראנקען מענשען, א חולה מסוכן, און ברענגט איהם צו מיר.“

האט מען געזוכט אן ערנסטען חולה און מען האט ניט געקענט געפינען. גראדע איז צו יענער צייט קיינער ניט קראנק געווען. קוים מיט צרות האט מען אויסגעפונען איי־נעם א קצת חולה. עס הייסט: קראנק איז ער ניט געווען, נאר ער האט געהאט א ביסעלע קאפּוועהטאג. האט מען איהם געבראכט צום דאקטאר, ער זאל איהם היילען.

„אזוי גלייך היילען קען איך ניט,“ האט דער דאקטאר ערקלערט. „איך מוז דעם חולה האלטען אונטער מיין אויפ־זיכט כאטש פאר א קורצע צייט, אום אויסצוגעפינען פון

וואס די קראנקהייט איז איהם געקומען, און ערשט דאן קען איך אנפאנגען די קוראציע.״

האט ער געהייסען אז מען זאל פאר דעם חולה אבגעבען א צימער, איהם מאכען צוערשט א וואנע. מען האט איהם אנגעטאהן אנדערע וועש און אריינגעלייגט אין א בעט. נאכ־דעם האט ער דעם חולה אנגעזאגט אז ער זאל גארנישט נעהמען אין מויל פאר א טאג צייט. דער דאקטאר האט איהם דאן גענומען קורירען און אין א וואך צייט איז דער חולה אוועקגעשטארבען.

די שטאדט־לייט זיינען געווארען אויפגערעגט. „וואס איז דאס פאר א דאקטאר?״ האבען זיי געשריען. „אפילו א קאפוועהטאג קען ער ניט אויסהיילען, און ווען א מענש מיט א לייכטען קאפוועהטאג איז פון זיין קוראציע געווארען א בר־מנן, היינט מיט וואס איז שוין זיכער א מענש וואס איז אן אמת׳ער חולה?״

דער רייכער מאן, וואס האט דעם דאקטאר אראפגע־בראכט, האט גענומען טענה׳ן צו איהם: „זעה וואס פאר א שאנדע דו האסט געמאכט מיר און דיר! ערקלער מיר, וואס זאל עס בעדייטען? די וועלט האלט דאך דיך פאר א גרויסען דאקטאר!״

האט דער דאקטאר געענטפערט: „זאלסט וויסען, מיין געעהרטער פריינד, אז איך האב מיט א כיון געלאזט דעם מענשען שטארבען. איך האב איהם געמאכט פאר א קרבן פאר דער טובה פון די אנדערע מענשען פון דער שטאדט. ווען איך האב געזעהן ווי אלע האבען זיך געפרעהט מיט מיין קומען, האב איך זיך געטראכט: ווען איך וועל די מענשען לאזען גלויבען אז איך קען אלעם היילען און קיין קראנקהייט איז פאר מיר ניט צו שווער אויסצוקורירען, וועלען זיי אויפ־הערען צו היטען זייער געזונד, זיי וועלען פרעסען און זויפען אהן א מאס, אלע שעדליכע אכילות; זיי וועלען זיך אבגעבען צו אלע פערגניגענס וואס שוואכען אב דעם געזונד; זיי

וועלען הוליענען גאנצע נעכט און זיך קיינמאל ריכטיג ניט אויסרוהען, דען זיי וועלען זיך טראכטען: מיר האבען א גוטען דאקטאר, וואס וועט אונז צוריק געזונד מאכען אין פאל מיר וועלען קראנק ווערען. אבער איהר ווייסט דאך, מיין פריינד, אז דער בעסטער דאקטאר איז דער מענש וואס היט זיין געזונד, אז ער זאל ניט קראנק ווערען. און אט דער־פאר האב איך געמוזט מאכען איין מענשען פאר א קרבן, כדי די אנדערע זאלען זעהן אז אויף א דאקטאר קען מען זיך ניט אימער פערלאזען.“

נ מ ש ל

נאכדעם אז דער אייבערשטער האט די אידען געגעבען א תורה און זיי געמאכט פאר א פאלק, האט ער זיי אויך גע־געבען א דאקטאר, וואס זאל היילען זייערע זינד, דאס איז א כהן גדול, וואס פלעגט מקריב זיין קרבנות אום זייערע זינד זאלען פערגעבען ווערען. אבער אום די אידען זאלען ניט צופיעל זיך פערלאזען, אז דורך די קרבנות וועלען אלע זייערע זינד פערגעבען ווערען, האט ער געמאכט אז נדב און אביהוא, אהרן'ס צוויי זיהן, זאלען שטארבען פאר א קליינעם טעות וואס זיי האבען געמאכט. און דאס איז געווען צו צייגען, אז די אידען זאלען זיך ניט צופיעל פערלאזען אויפ'ן „דאק־טאר“ מיט זיינע „רפואות“. עס הייסט, אויפ'ן כהן גדול און די קרבנות, אז זיי זאלען בעסער ניט זינדיגען און ניט דארפען אנקומען צו קרבנות.

114
זיך אָנגעמאַכט אַן אומזיסטען גלות

צוויי שכנים האָבען געהאַט צוויי גרויסע הייזער, וואָס זיינען געשטאַנען איינע נעבען די אַנדערע. אין איין הויז האָט געוואוינט אַ רייכער מאַן, אַ גרויסער גביר, און אין דער אַנדער הויז האָט געוואוינט אַן אָרימאַן, אַן אביון. אַמאָל איז דער אָרימאַן אויך געווען זעהר רייך, נאָר ער האָט זיין פערמעגען פערלאָרען און אַלעס וואָס ביי איהם איז געבליבען איז די גרויסע הויז, מיט וועלכער ער האָט שטאָלצירט און ניט געוואָלט פערקויפען, כדי מען זאָל איהם נאָך האַלטען פאַר אַ בעל־הבית.

איינמאָל, אַז עס איז געקומען זומער, האָט דער רייכער מאַן זיך אַרויסגעצויגען מיט זיין פאַמיליע אויף אַ דאַטשע, און זיין הויז האָט ער פאַר די עטליכע זומער־חדשים פערדונגען צו אַן אַנדערען פאַר אַ שעהנע סומע געלד. האָט דער אָרימאַן געזאָגט צו זיין פרוי: „געדענקסט די יאָהרען ווען מיר פלעגען אויך פערלאָזען די שטאָדט זומער־צייט און פאָהרען אויף אַ דאַטשע? אָבער יעצט האָבען מיר קיין געלד ניט אויף אַזעלכע פערגניגענס. עס וואָלט אָבער געווען זעהר שעהן, אַז מיר זאָלען אויך אַוועק פון שטאָדט. מיר וועלען מיטנעהמען די קינדער און געהן איבער דער מדינה. גוטע מענשען זיינען דאָ איבעראַל. מיר וועלען חלילה ניט פערפאַלען ווערען. און ענדע זומער וועלען מיר קומען צוריק אַהיים. דערווייל וועט מען אין שטאָדט מיינען, אַז מיר זיינען אויך געווען אויף אַ דאַטשע.“

דער פרוי איז דער פּלאַן זעהר געפעלען געוואָרען.

„אפשר זאָלען מיר אויך פערדינגען אונזער הויז צו אַן אַנ־דערען אויף'ן זומער?‟ האָט די פרוי געזאָגט.

„ניין,‟ האָט דער מאַן געענטפערט. „דאָס קענען מיר ניט טאָהן, ווייל מיר קענען ניט וויסען ווען מיר וועלען קומען צוריק אהיים. אפשר וועלען מיר זיין געצוואונגען צו קומען גלייך צוריק, וועלען מיר דאָך ניט האָבען וואו צו זיין.‟

איז ביי זיי געבליבען אז זיי זאָלען אין דער הויז אריינ־לאָזען אַ שכן גאַנץ אומזיסט, אָהן דירה־געלד, בלויז ער זאָל היטען די הויז פאַר זיי, און זיי האָבען מיט איהם אָבגע־מאַכט, אז ווען זיי קומען צוריק, זאָל דער שכן מוזען ארויס־ציהען.

דער שכן האָט זיך אין דעם הויז אריינגעצויגען און דער אָרימער בעל־הבית מיט ווייב און קינדער האָבען זיך געלאָזט איבער דער מדינה, פון שטאָדט צו שטאָדט, און זיינען ארומגעגאַנגען איבער די הייזער. עס איז געווען אַ שווערער, אַ ביטערער לעבען פאַר זיי, אָבער זיי האָבען זיך געטרייסט מיט דעם וואָס די מענשען אין זייער שטאָדט האָבען געוויס געדענקט אז זיי זיינען אויף אַ דאטשע . . .

אַ פּאָר חדשים האָבען זיי אזוי זיך ארומגעשלעפּט, ביז זיי זיינען געבליבען אָהן כחות. „לאָמיר שוין געהן אהיים,‟ האָט זיך די פרוי געבעטען. „איך קען שוין מעהר אזא לעבען ניט אויסהאַלטען.‟

דער מאַן האָט שוין אויך געוואָלט געהן צוריק אהיים, אָבער ער האָט זיך ארומגעזעהן אז ער איז שוין געווען וויים, וויים, זעהר וויים פון דער היים, און ניט ער און ניט זיין פרוי האָבען געהאַט כחות צו געהן צופוס צוריק, און געלד צו פאָהרען האָבען זיי ניט געהאַט.

„איך זעה,‟ האָט דער אָרימאַן געזאָגט, „אַז עס איז מיר בעשערט צו ליידען גלות אומזיסט און אומנישט און אז

א פרעמדער זאָל וואוינען אין מיין הויז גאַנץ פריי. אט דאָס קומט מיר פאַר וועלען שפּיעלען א ראָלע פון א נגיד."

נ מ ש ל

דאָס איז א משל געגען גלות מצרים און דעם יעצטיגען גלות. אין מצרים האָבען מיר בעקומען בעצאָהלט און מיר זיינען געזעסען אויפ'ן טעפּעל פליישׁ, "על סיר הבשר". און מיר זיינען דאָרט געוועזן בלויז אויף א בעשטימטער צייט. אָבער דער יעצטיגער גלות איז א גאַנץ אַנדערער. מיר ווערען פערשוואַרצט און מיר קריגען ניט קיין לוין פאַר דעם. און ווען דער גלות וועט זיך ענדיגען ווייסען מיר ניט, און דער־ווייל זיצען פרעמדע אויף אונזער לאַנד און זיינען דאָרט די בעלי־בתים.